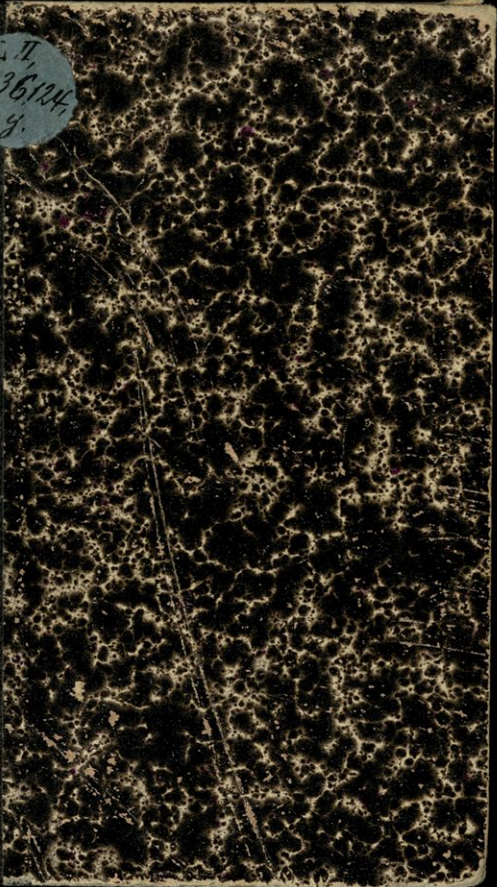
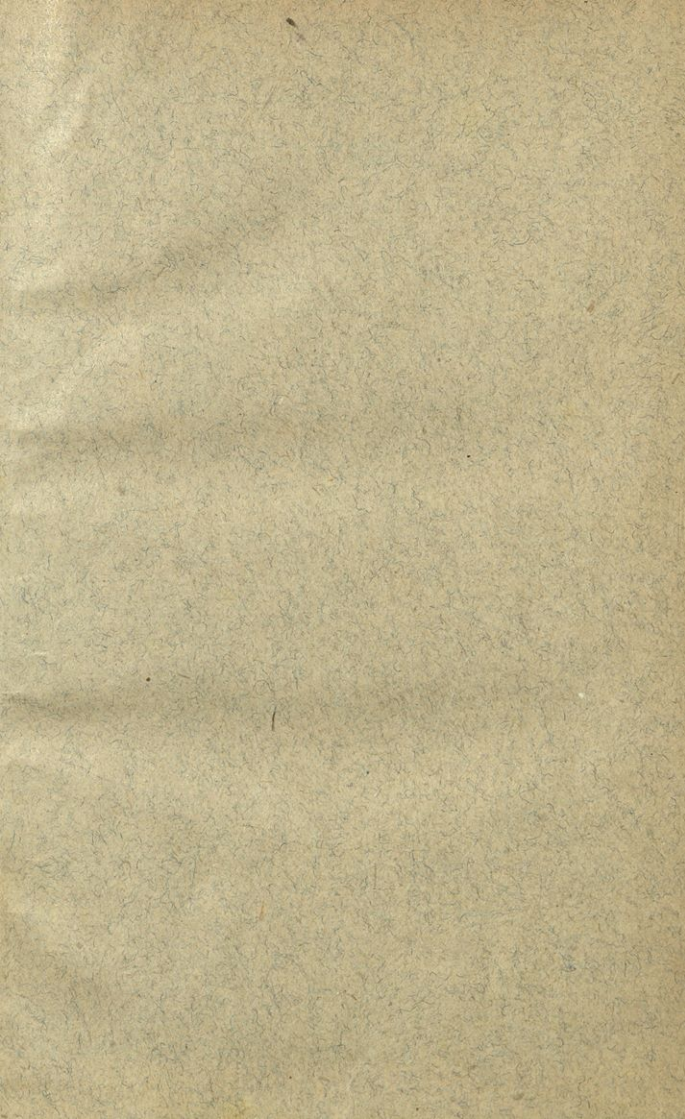
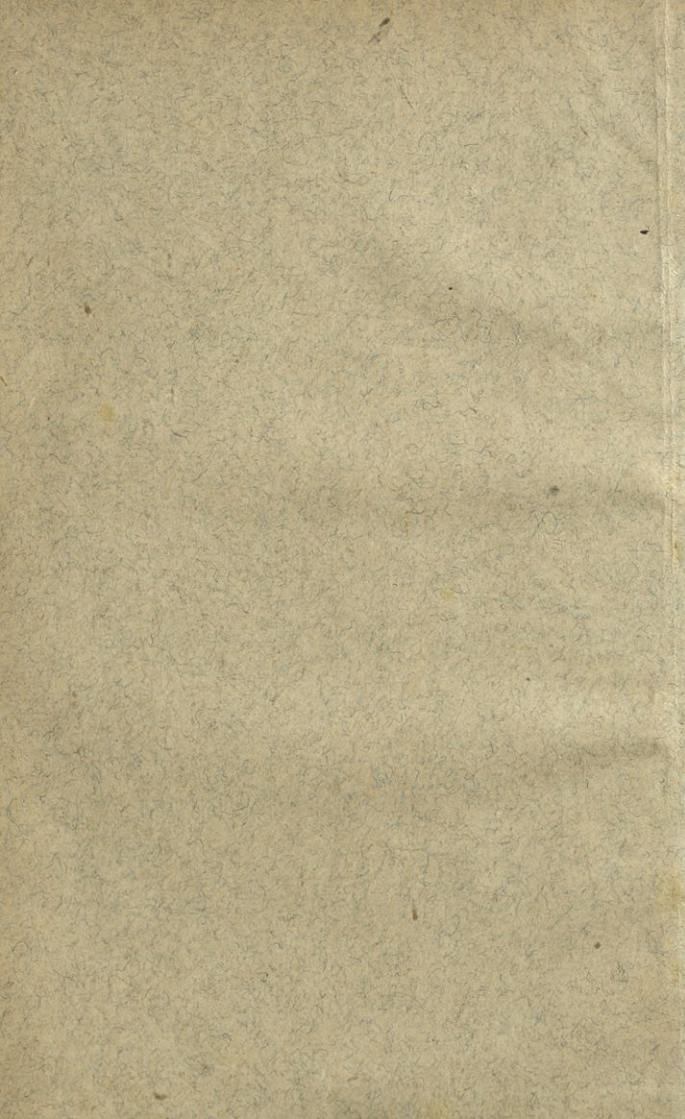

II
B36124
y.

36124, VII, B, g.

36 124, VII, B, g

carl.

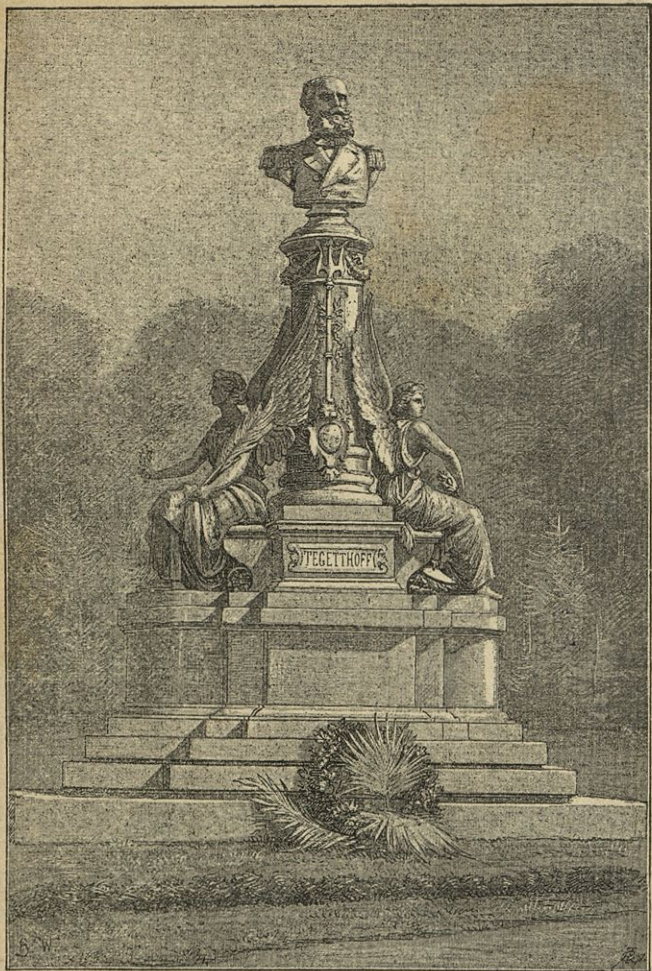

Založil ANTON TURK, knjigar v Ljubljani.

36124, VII, B, 9

300 19197

Tegetthoffov spomenik v Mariboru.

Viljem baron Tegetthoff

Zmagovalec na morju 1. 1866.

26

Po zgodovinskih virih spisal

HRVOJIĆ.

V Ljubljani, 1900.

Založil Anton Turk, knjigar v Ljubljani.

Vse pravice si pridržuje pisatelj.

I. Mladost.

Romu ne zaigra srcé veselja in ponosa, izgovorivšemu ime **Tegethoff-a** — premagovalca oholih Lahov pri Visu. V trenutku najhujše stiske, v kateri se je l. 1866. nahajala naša očetnjava, napadena od dveh sovražnikov na raznih stranéh — zazvenel je na viharnopenečem se valovji Jadranskega morja zmagoviti vrisk avstrijske vojne mornarice, katera je nepričakovano porazila prešerno laško mornarico.

Zmaga pri Visu se mora smatrati kot posledek junaške hrabrosti našega slavjanskega mornarstva, pa tudi duševne zavednosti pomorskega poveljnika Tegethoffa. Najsi Nemci vsled častilakomnosti trobijo, da so oni pri Visu premagali Italijane, vendar vé vsakdo, kdor le količkaj pozna našo mornarico, da je izključno slavjanska.

Namen teh vrstic je, na kratko opisati življenje imenovanega junaka, kakor i njegov najslavnejši čin, bitko in zmago pri Visu.

Porodil se je Viljem pl. Tegetthoff dne 23. decembra l. 1827. v Mariboru na Štajerskem. — Kakor je dokazano, bili so njegovi pradedi v petih pokolenjih vojaci, navzel se je torej tudi on že izza mladih let vojaškega duhá. Oče Karol je bil major, kakor tudi njegov ded Ignacij; vsi dedovi bratje so bili ravno tako cesarski častniki, in jeden izmed njih, Josip pl. Tegetthoff, odlikoval se je že v sedemletni vojni in je dobil po francoski vojski l. 1799. tudi veliki križ Marije Terezije. Njegov praded, Ivan Viljem, je v sedemletni vojni prestopil v našo armado ter si je priboril dedno plemstvo. Njegov oče se je boril že kot prapornik pri Slavkovem (Austerlitz), Aspernu, Ogrunu in Lipskem proti Napoleonu, in pozneje, ko so premagali velicega Korzičana, došel je tudi z združenimi vojskami v Pariz. — Tako so menda ognjevití popisi vojaških dogodob že zgodaj vzbudili veselje do slavnih del v mladem srcu Viljemovem ter mu obudili hrepenenje oditi med širni svet.

Dne 28. septembra l. 1840. vstopil je v mornarsko akademijo v Benetkah, a koncem februarja l. 1841. je bil že tretji med 121 součenci svojega razreda — ki so večinoma dobro znali učni jezik, itali-

janščino. Ravnatelj akademije je tedaj že malo za tem, ko je Viljem prišel v njegov zavod, mogel pisati njegovemu očetu, da upa od dečka tako lepega vedenja in dobre, krotke nravi, najboljših uspehov.

In tako je tudi bilo. V petih letnikih akademije je ostal zmiraj odličnjak. Dné 27. julija l. 1841. zibalo je morje prvokrat prihodnjega admirala. V kratkem se je planinski sin seznanil z valovjem širnega morja bolje kot nekoč z domačim ribnikom, v katerem bi bil kot desetletni deček skoraj utonil. Prav otroški, pa vendar prepričevalno in odločno opisuje očetu svojo prvo vožnjo po morju. „Bil je lep, brezvetern dan in prišli smo šele o pol najstih po velicah težavah iz luke na širno morje, kjer je zapihal precej močen veter. Valovje nas je zelo zibalo. Tistega dné mi je bilo zelo slabo, nastopnega mi je odleglo, zdaj sem pa zopet zdrav liki riba, in jedi mi teknejo. Vadbena potovanja je šlo proti Jakinu, Žanti, Missolonghi in Patrasu; vračaje se domov, posetili smo Dubrovnik.“ — Leto dni pozneje: „Letos mi je bilo le prvih dni malo slabo, sicer pa nisem ob nevihti imel prav nobenega strahú.“

Zmiraj več veselja je imel do svojega poklica in nikdar mu ni zmanjkalo veselja do učenja. Vendar se ni mogel popolnoma privaditi novega življenja in navzlic raznovrstnih utisov in novih lepot sedanjega stanu ni pozabil domačega življenja pri svojih stariših. V dolgih šolskih letih ni bil nikdar tako brezskrbno vesel, kot nekdej doma. Bil in ostal je dober in zvest sin.

Koprnel je zmiraj po svojcih in to tem več, ko je izvedel, da se jim slabo godi. L. 1840. je oče prestopil v pokoj in je imel mnogo skrbi, kako bi preživel svojo obitelj. Zato je močno mladeniča razveselilo, ko ga je obiskal ljubeči oče aprila meseca l. 1843. Pisal je materi, ko je bil še oče v Benetkah: „Če bi tudi Vi, predobra mati, bili tukaj, bil bi popolnoma srečen. Dosedaj sem štiri dni preživel z očetom. Ti dnevi so po mojem vstopu v šolo najsrečnejši. Upam, da bom še jutri, pojutrašnjem in v torek ž njim vkup, potem pa se morava ločiti in šele čez 840 dni bom Vaju mogel objeti.“

Vidi se, da je Tegetthoff, kakor drugi učenci na akademiji, računil na dneve svoj šolski čas. Zanj pa je pomenil konec šole več mimo prostosti in vstopa v polno

življenje — njega je mikalo pred vsem videti svoje stariše in preživeti, četudi le malo tednov, v dragi domovini, na strani preljube mamice.

Pa ravno otroški čut udanosti do starišev mu je rodil najtrpkejše spoznanje njegove mladosti. Ko je 840 dni skoro poteklo, moral mu je oče razkriti, da mu nedostaje denarja za pot na dopust. Glasno se je pritoževal sin, a brez grenkobe, otroški sicer a vendar hkrati tudi moško, resno in plemenito. Slušajmo njega samega. Bronasti spomeniki se dvigajo junaku Tegetthoffu; a kot človeku in njegovemu plemenitemu srcu so najlepši spomenik naslednje njegove vrstice, pisane svojemu očetu:

„Moja nada, da se mi izpolni goreča želja, katero sem gojil že pet let in katera me je v vsakem oziru poživiljala ves čas, ni mi izginola; z nepopisnim koprnenjem sem odprl Vaše pismo, toda, ker se je moja nada in so se moje prelepe sanje razkadile v nič, čutim se vsega uničenega; šele solze so mi nekoliko utešile razburjeno srce.

Pač bi ta leta bil preživel mnogo žalostnejše, ko bi bil vedel že od začetka, da mi ne bo možno po tako dolgi ločitvi

priti na dopust — na kar so merile vse moje misli; ta nada me je vzdržavala veselega, a zdaj vidim na jedenkrat vse uničeno. Celo peto leto smo se s tovariši razgovarjali o dopustu, zavidali so mi vsi, da sem tako zaželjenemu koncu že tako blizu, zdaj pa slišim, da se moje želje ne izpolnijo.

Odpustite mi, dragi oče, da Vam na Vaše pismo nisem precej odgovoril, srce mi je bilo preotožno, nisem mogel pisati.

Toda nočem se več pritoževati, nočem s tem več žaliti Vašega srca, saj sem prepričan, da me ljubite po očetovsko, in če bi Vam bilo možno, da bi mi vsekakor tudi z veseljem pomagali nakupiti obleko in plačati potnino; jaz niti ne mislim, da bi poprosil česa še tako majhnega, ker sem iz Vašega pisma razvidel žalostne razmere, v katerih zdaj živite z dobro materjo ter si toliko pritrgate, in vendar ste dobri oče moj, takó dober in mi pišete, da samo zato živite tako skromno, da bi ne poplačali samo dolgov, nego da bi tudi za svoje otroke prištedili kaj.

Na zadnje ne smete misliti več, temveč uporabite sleherni novčič za sebe in za dobro mater, posebno, če bo Vam

mogoče, da zopet najamete deklo; da najamete katero, prosim Vas prisrčno, da se ne bo treba dobri materi toliko mučiti, zaradi česar me najbolj boli srce.“

Navzlic temu so tačas Viljemovi skrbni stariši prihranili vsak novčič, da bi pomagali nadepolnemu sinu plačati vsaj del majhne vsote 350 goldinarjev, katere cele pa vpokojeni major ni zmožgel in katera je bila za obleko in orožje pomorskemu kadetu potrebna.

Z odkritosrčnim pomilovanjem, a vendar tudi z nekolikim zadoščanjem je obvestil oče mladega mornarja, da je prihranil celih sto goldinarjev, katere mu pošlje koncem šolskega leta. Viljem pa mu je brzo odgovoril in ga prisrčno prosil, naj denar obdrži za sebe, kajti on da bo si že pomagal sam, kakor si tudi drugi nepremožni morajo sami vse preskrbeti. „Prosim Vas, predragi oče“ — pisal je nežnočutno — „ne zamerite mi, če odklanjam zahvaljujé se Vam še jedenkrat tistih sto goldinarjev. Bil bi trdosrčen in nehvaležen, če bi sedaj vsprejel tolikšno vsoto.“

Dné 21: julija leta 1845. je ostavil Viljem pl. Tegetthoff šolo, bilo mu je šele

18 let; in ravno 21 let pozneje se je razširila vest o njegovi — o Avstrije — slavi.

Tako je zvedel svet ravno na obletnico njegovega odhoda, da je zopet jeden brezsmrtnik med milijoni te zemlje več.

Nikdar še ni nobeden svoji očetnjavi povrnil z višjo plačo troškov za izobrazbo na cesarskih šolah mimo Viljema pl. Tegetthoffa.

II. V vojaškem stanu.

Prvo službo je dobil pl. Tegetthoff kot pomorski kadet na cesarski hitroplovni ladiji „Montecuccoli“ — pomenljivo je bilo to ime staroslavnega junaka za prihodnjega zmagovalca.

Na nji vozeč se, je spoznaval dalmatinsko obrežje in pazno in pozorno je gledal ob jednom v novi odprti mu svet.

Cez malo časa že mu je postalo obzorje, v katerem je vladala avstrijska mornarica, premajhno. Pisal je očetu: „Prav obupno je, biti tukaj pribit v Jadranskem morju, in kako željno poslušam povesti onih srečnih, ki so že mogli videti daljne kraje.“

Pridno se je učil, kako so zgrajene in oborožene ladije inozemskih mornaric — in zopet pravi, kako mu je žal, da nima veliko avstrijsko cesarstvo tudi na morju tacega ugleda, kakor mu pristoja.

Njegova nevolja zbog maloslavne uloge avstrijske mornarice se je povikšala — lahko rečemo — v bolešt, ko je l. 1848. nova ustaja italijanskih pokrajin že tako pičlo pomorsko moč Avstrije popolnoma

omajala. Velik del cesarskih pomorskih častnikov — rodoma Lahov — bratil se je z upornimi Benečani, ter prelomivši cesarju dano prisego, pobegnil v tabor ustašev. Le malo slabih in nezadostno oboroženih ladij je ostalo pomorskemu poveljništvu, katero so prestavili iz Benetk v Trst.

Tegetthoffu ni kar nič ugajalo, da je moral počivati, v tem, ko je vojska na suhem pod slavnim Radeckim priborila zmago nad zmago, pri tem pa je še ležalo sardinsko brodovje le nekoliko ur daleč od Trsta, in sicer zasidrano pred Piranom.

Za častnika je bil Tegetthoff povišan dné 27. januarija l. 1848.; še kot kadet je videl Sredozemsko morje, tudi je križal več časa po Grškem otočju; ljubil je morje in pomorsko službo. Zdaj pa, ko je trebalo cesarju slehernega čilega mladeniča krepkih rok, moral je zreti mirno — sicer ne brez dela, kajti v Trstu je bila vojna služba stroga zavoljo sovražnika, a vendar brez slavnih del — zreti na zaliv, na katerem se je smelo zibalo bojno brodovje sardinskega kralja, podpirajočega ustaše proti našemu vladarju. Vedno je razmišljal, kako bi se mu znabiti dalo posrečiti, da bi smel biti navzoč kakemu

napadu na sovražnika. Da, mladi, dvajsetletni častnik se ni obotavljal, neposredno svojim višjim nasvetovati, kako bi se dala nedostatna pomorska orožba, kar so je imeli v rokah, v onih razmerah tako pomnožiti in podkrepiti, da bi mogli, namesti kot doslej, začeti sami nasprotnike uspešno napadati. Tako je svetoval ondu zapovedujočemu maršallajtnantu grofu Gyulayu, naj dá oborožiti kupčijske ladije in Lloydove parnike s topovi in ponoči nenadoma napasti sardinsko-benečansko brodovje. Žal, da ni bilo za to potrebnih novcev, k temu pa še grof Gyulay nič ni razumel o takem bojnem podjetju na vodi. Šele v oktobru l. 1848. pride drugi poveljnik v Trst, podadmiral pl. Martini; ta si izbere mladega Tegetthoffa za pribočnika. Zdaj se znova poživi nada bojaželjnemu mornarju. Ne nada za samega sebe, ker on je živel zdaj le v pisarni — kar mu je sicer manj ugajalo kakor življenje na morju — nego nada, da bo napočil nov čas avstrijskemu pomorstvu, da bo tudi ono prej ali slej smelo razviti častne svoje prapore v inozemskih vodah.

V ta čas spada dogodba, ki osvetluje značaj in zvesto spolnovanje dolžnosti mladega pomorskega častnika. Dné 18. febru-

varija l. 1849. dobi Tegetthoff ukaz, naj hitro pride na Dunaj za svojim poveljnikom, ki je bil že prej tam. Naposled mu je prišla ura tiste „neskončne sreče“ — tako piše on sam — da bo zopet mogel videti svojo mater po devetih dolgih letih ločitve, čeprav za malo trenutkov, kolikor namreč vlak v Gradcu postoji, kajti mu je strogo ukazana nagla pot. Prosi torej mater pismeno, naj pride na kolodvor; oče je bil že od začetka ustaje na Ogrskem poveljnik utrjenega Rigerjevega gradu na Srednje Štajerskem, blizu ogrske meje, torej daleč od doma, bratje so pa bili ali v vojski ali v vojaških šolah. Tem tesneje pa hoče pritisniti mamico na zveste sinovske prsi v kratkem trenutku, kar se vlak pomudi na postaji. Toda nezgoda je zamudila njegovo pismo, in na kolodvoru, kamor je došel vtripajočega srca, ni bilo nobenega znanca. Žalosten je nadaljeval pot — še mislil ni, da bi utrgal svoji dolžnosti onih par uric do odhoda jednega vlaka do drugega. Šele pri vrnitvi v Trst se je smel muditi pol dneva v Gradcu in govoriti z materjo.

Našel je njo, katero so pozneje vsi someščani in celo vladar zaradi zaslug njenega sina visoko čislali, kako je za-

jemala vodo iz zamrzonega vodnjaka. Mati in sin se nista zopet spoznala; šele neka tuja dekla je posredovala pri njunem sestanku. Ti trenutki so bili med najlepšimi v njegovem življenju.

Komaj prišedši v Trst je pisal materi: „Da, draga mati, najino snidenje se mi zdaj zdi kot sladek san, iz katerega sem se bolešno prebudil, želeč, da bi snival naprej prijetne sanje, ki so mi ostale v spominu.“

Nekaj tednov pozneje ga nahajamo v spremstvu podadmirala pl. Martini, katerega je bil cesar imenoval za poslanca na kraljevem dvoru v Neapolju. Ker je manjkalo pomorskih častnikov, odpoklicali so Tegetthoffa v kratkem nazaj, in ukrcali na korveto „Adria“, s katero je bil pred Benetkami, do katerih so zaprle zdaj naše ladije pot po morju — in tukaj je bilo — kakor piše očetu — kjer je slišal prvokrat „kroglje žvižgati“. Sicer pa ni prišlo več do kake posebne bitke.

Cesar je sklenil mir. Zdaj je tudi Tegetthoff doživel dosedaj odrečeno mu veselje, da je šel za več časa na dopust. Z vso močjo svojega dobrega, rahlega srca se je oklenil starišev. Njegov oče je bil zdaj v dobrih denarnih razmerah, pre-

stopil je vnovič v pokoj, odkar zaradi užuganih Ogrov ni več trebalo posadke na Rigerjevem gradu. Toda major je še jedenkrat pozneje izdatno služil domovini, ko je prevzel v letu 1859. prostovoljno predsedništvo zdravstveni komisiji, kateri so bila poverjena za legarja v Gradcu važna opravila in podrejene vse ondotne bolnišnice.

L. 1853. je bil Tegetthoff na korveti „Karolina“ v Carigradu, kjer je cesarski poslanec grof Leiningen oddal ultimatum (zadnji izrek) turškemu sultanu, kateremu se je Turčija tudi uklonila, sicer bi bila takrat tudi Avstrija nastopila sovražno proti nji, ker varila se je „Krimska vojska“. — Sin je ves čas pridno dopisoval svojemu duhovitemu očetu. Očetova pohvala, da piše sin tako bistroumno, pregledno, da zna tako dobro ljudi soditi, je posebno veselila mladega častnika. Povišan za poročnika na redovni ladiji (stotnik) prevzame 13. julija leta 1854. poveljništvo goelete*) „Elizabeta“. Pisal je domú: „Upam, da se mi posreči po marljivem in potrpežljivem prizadevanju, predrugačiti ladijo, kateri sem poveljnik, v vzorni brod. Goeletico sem namreč prevzel v zani-

---

*) Gočleta je manjši trijambornik.

karnem stanu, torej imam preobilo posla, da jo, kolikor se dá, spremenim v brhko. Moja nevesta „Elizabeta“ je leto dni starša od mene, ni prav nič lepa, pred vsem pa ni hitra tekalka. Vendar sem zadovoljen, srečen, da jo imenujem svojo; začetek je storjen, in počasi bo že sledilo kaj boljšega.“

Vesela nada prešine Tegetthoffa, ko stopi cesarjev brat nadvojvoda Maksimilijan mornarici na čelo. Bistroidno piše očetu z dné 5. oktobra l. 1854. iz Pulja: „Znabiti se vendar končno zasmeeje prijazno solnce naši mornarici, da ne bodo kakor sploh po mačehino ravnali ž njo. Popolnoma sem preverjen o nadvojvodovi naklonjenosti in ljubezni do pomorske službe. To je tudi popolnoma dokazal ves čas, dokler je zapovedoval korveti „Minerva“, kjer si je stekel pravično hvaležnost in spoštovanje slehernega pomorščaka. Prihodnjost bo dokazala, da je omenjena sprememba jako koristna naši četi.“ — Kmalu potem piše zopet: „Nadvojvoda je skrajno delaven in nam vzbuja najboljšo nado. Za vse se zanima na drobno in z njegovo ljubeznijo do našega stanu mu tudi ne more izpodleteti, da prekroji do dobra vso pomorsko moč.“

Ne samo Tegetthoff je bistrourmno spoznal, kaj bo cesarski princ našemu pomorstvu, tudi nadvojvoda je kmalu zapazil visoko vrednost na vse strani uzornega podložnika. Odločil je torej Tegetthoffa, ker je postalo potrebno, da se varuje avstrijska kupčija ob izlivu Donave v Crno morje, za poveljnika tje odposlani vojni ladiji. Tako težko in važno nalogo mogel je poveriti le najbolj zanesljivemu, ustrajnemu in previdnemu častniku. Na iztoku glavne donavske struge Suline bili so povse zmešani odnošaji.

Po sklenjenem miru v Drenopolju s Turkom so Rusi postali gospodje čez izlive Donave, pa nalašč so zanemarjali glavno, jedino ladijenosno strugo. S tem so opovirali promet iz podonavskih pokrajin, kar je mogočno povzdignilo njihovo lastno kupčijo. Mogočni veletok se je od več stolet sem s prodovino tako zablatil in zapeščenil, torej posebno ob iztočju glavne plovne panoge Sulinske postal tako plitev, da so težko preveslali sipine celo majhni čolni, katerim je bilo prevažati blago med velikimi brodi iz Donave in onimi v Crnem morju. Povrh se je zbralo ondu na tolpe uporne jutrove

druhali, katero bi mogla brzdati le mo-
gočna roka.

Tegetthoff dospe tje dné 20. januarija
l. 1856. kot poveljnik parnika „Taurusa“. Marsikateremu drugemu bi bilo ondu po-
stalo nekako čudno pri srcu, on pa je —
kakor piše sam — veselega srca nastopil
samovlado in s kolikim vspehom, o tem
nam pričate dovolj dve izborni izjavi.
Cesarski poslanec v Carigradu, podmaršal
pl. Prokesch-Osten, piše z dné 17. marca
pomorskemu vrhovnemu poveljniku nad-
vojvodi Maksimilijanu: „Izpolnujem veselo
dolžnost, če pohvalim častno delavnost
in razbornost ob Sulini poveljnika „Tau-
rusa“, poročnika na redovni ladiji, Tegett-
hoffa. Njegova poročila so najstrokovnejša
in najpopolnejša. Njegovo zadržanje je ob
jednem spravljivo in krepko, sploh je nje-
govo delovanje popolnoma prikladno ta-
mošnjim homatijam.

Grof Alfonz Wimpffen, ki je videl
ondotne zamotane razmere z lastnimi očmi,
je javil sledeče: „Pomorske naredbe so
se precej po prihodu vojnega parnika
„Taurusa“ dokaj zboljšale. Njegov po-
veljnik, ladijin poročnik pl. Tegetthoff je
prevzel 20. januarija poveljništvo v pri-
stanu. Njegovim strokovnim vedam gre

zahvala za mnogo koristnih in previdnih naprav, pred vsem za red v pristanu, uredbo pilotov*), za popravo svetilnika v luki. Odredil je nadalje, da se mora prihod in odhod vsakega broda pravilno navesti, nadalje je dal vse prevozne čolne razvrstiti in zmeriti, koliko nosijo, slednjič je dal premeriti vse globine ob prodih in sipinah v Sulini, kakor tudi v celem zalivu.“

Na spomlad drugega leta dobi Tegethoff novo častno, a jako težavno in tudi nevarno nalogo.

Začeli so prekopavati Sueško medmorje. Nadvojvoda Maksimilijan slutivši, kako bo uplival prekop na svetovno kupčijo, hotel ga je tudi izkoristiti za avstrijsko kupčijo. Po njegovem načrtu morala bi biti v Rdečem morju vsaj jedna postaja, kjer bi naše vojne ladije mogle dobivati premoga; trebalo bi tedaj nakupiti potrebnega zemljišča. Za preiskovalca za priročen kraj je bil imenovan Tegetthoff. Nadvojvoda mu je naročil ustmeno vse potrebno. Odpelje se na lojdovem parniku proti Aleksandriji v Egipet, kamor dospe 1. aprila. V Kahiri se snide s Heuglinom,

---

*) Krmarji ali vodniki ladijam v pristanu.

potovalcem po Afriki, s katerim sta nakanila skupaj potovati po Rdečem morju.

Vse prepočasno za tovariševo neučakljivost je zbiral Heuglin vse, kar se mu je zdelo potrebno za na pot. Celih sedem tednov je moral Tegetthoff v Kahiri muditi se, a ta neprostovoljni počitek je uporabil na drug koristen način. Spoznaval je deželo in prebivalce, potoval na piramide, hodil na lov, povrh pa se še učil arabskega jezika. Kakor piše očetu, mu je to prizadelo dokaj truda, ker hrkajoči in sikajoči glasovi tega naroda so mu bili jako težavni, čeprav je znal turščino, kateri se je bil že ob prvih vožnjah v jutrove dežele priučil.

Celo leto ni bilo Tegetthoffa doma. — Njegova poročila do nadvojvode Maksimilijana spričujejo o njegovem dozorelem, bistrem duhu in mnogobrojna pisma do njegovih sorodnikov slikajo živahna in bujna mesta, kopno in morje, ljudi in živalstvo. Njegovi dopisi so stalne vrednosti v zemljepisnem in narodopisnem oziru, posebno pa gledé zgodovine dotičnih plemen.

Čeprav so njegova pisma bila namenjena le za njegove sorodnike, ali menda

ravno zato zanimajo vendar bralca. Za nas Avstrijce so pa še posebno mikavna zbog drastičnih primerov s tem, kar je Tegetthoff opaževal in za našo domovino. Ko pripotuje ob pomorju do pristana v Tadjurro, kjer po dolgem času, ko ni videl nič nego golo skalovje kraj morja, zapazi zeleni bombaževец, pritlikave mimoze, datlova drevesa in palme, opiše ta prizor tako-le: „V jutranjem solncu se lesketajoča pokrajina se je nam zdela, ker že dolgo nismo videli nič lepšega, kot preprijazna okolica; če bi na Štajerskem bil sličen kraj, gotovo bi jo le grdil.“ Drugokrat opisuje kosilo, h kateremu ga je povabil šejk v Zuli, rekši: „Assida je jed, ki je morda istega plemena, kakor naši domači žganci — a po dobroti jo njeni sorodniki, štajerski žganci, jako, jako prekosé.

Vsa dolga pot je prizadela Tegetthoffu neprestane muke in pomanjkanje. Bilo je zelo vroče, včasih po več tednov niso dobili pitne vode. Njegov, takrat še jekleno-trden život, je vse pretrpel, ostal je vedno dobre volje in delaven, čeprav ni bil vaje takim, olikanemu človeku neznosnim razmeram, v katere se je zdaj moral vdati. —

Posebno ga je pa jezil arabski rek: „Tuš alah!“ t. j. „Če Bog hoče“ — s tem so mu namreč vedno ugovarjali umazani, leni in topoumni Arabci, kateri so se nazivali poveljnike ladij, revnih bark, katere je moral najeti za drag denar — z omenjenim rekom so mohamedanske lenobe zmiraj zvrčali svojo zanikarnost na Gospoda v nebesih.

Iz Kahire odjadra z malo ladijo po Nilu navzgor do Kenneh, kjer se odškodejuje za večdnevno, jednolično in težavno pot z večdnevnim počitkom in razgledovanjem starih podrtin v Tebah. Od Kenneh odrine na kameli s karavano proti Kosseíru na Rdečem morju. Ježa na velblodu mu ni ugajalo. „Bila Vam je vražje dolgočasna šola“, piše domu, „od katere me je bolel v kratkem ves hrbet.“ — Z veseljem je pozdravil svoj živelj — morje, od katerega že 17 let ni bil tako dolgo časa ločen, kot po svojem prihodu v Kahiro.

Pa tudi na morju mu ni šlo prav po volji. Za preiskovanje otokov in obeh obali Rdečega morja ni imel nobenega družega broda na razpolago, kot slabo tesane, brezkravne arabske čolne. Če so tudi tu

in tam stopili na breg, niso našli bog-sigavé kaj dobrega.

Na Somalskem pobrežju se je pri-godila potovalcem nezgoda, ki bi se brez hladnokrvnosti Tegetthoffove lahko spre-obrnila obema v veliko nesrečo. Na onem pobrežju je šega, da mora imeti vsaki tujec, prišedši na kopno, svojega „abaha“, t. j. branitelja. Ko se ladija pred takim selom zasidra, priplava kmalu nekaj de-želanov na krov, ponujajočih se k taki službi, za katero dobé pri odhodu po jeden dolar Marije Terezije ali kos tkanine.

Že na več krajih sta se Tegetthoff in Heuglin podvrgla navedenemu običaju. Koncem novembra se pripeljeta v Bender-Gam. Tudi ondu priplava nekaj doma-činov na ladijo, toda beračijo le žita, katero tudi dobijo, a nobeden se ne po-nudi za abaha. Tudi ladijin poveljnik ju ne opozori, da je potrebno poklicati bra-nitelja, a sama se tudi ne domislita tega. Toda proti večeru drugega dné, ko se hočeta Tegetthoff in Heuglin vrniti na ladijo, ju obkolijo Somaličani. Ne pusté ju vstopiti v čolnič, prišedši po nju. Tegetthoff in tovariš se otepata kričajočih in besnečih poludivjakov, poskačeta v

morje in hočeta plavaje doseči čoln. Cela tolpa jo vlije za njima, arabski veslarji pa poskačejo prestrašeni iz čolna v vodo in odplavajo prestrašeni nazaj na ladijo. Posreči se jima sicer splaziti se v čoln, a nek Somalec zgrabi za čolnovo vrv in z vso močjo potegne čoln k suhemu. Tegetthoff se brani proti divjakom z veslom; Heuglin je imel puško, pa Tegetthoff ga prosi, naj jo rabi le v skrajni sili. Somalci mečejo sulice proti njima in ranijo Heuglina na vratu. Zdaj Tegetthoff neha braniti se in se uda. Takozvani šah v Bender-Gamu je zahteval 4000 dolarjev Marije Terezije za odkupnino. Tegetthoff se je smejal roparju v obraz in mu rekel, da to ni mogoče. Ko pa prime Heuglina, kojemu je rana še zmiraj močno krvavela, še mrzlica, in Somalci po večkratnem posvetovanju odkupnino znižajo na 1100 dolarjev, odjenja Tegetthoff. Poslala sta slugo po denarje, plačala odkupnino in zopet sta bila prosta. Heuglinu je trebalo zdravniške pomoči; zato sta pretrgala potovanje in odjadrala nazaj v Aden.

Tukaj se loči Tegetthoff od tovariša; ta odrine nazaj v Kairo, Tegetthoff se pa pripravlja, da reši sam dano mu nalogo.

Dné 23. decembra, na svoj rojstni dan, odjadra Tegetthoff v odprti ladiji, križa proti severo-uzhódniku in dospe čez Magdalo, Makullo, Šarmo in Ras-Fartak do otoka Sokótre (Sokótora). Ko preišče in prehodi ves otok, naredi si njegov obris in spozna, da je ondu najprimernejše torišče avstrijski postaji za premog. V tem smislu tudi sporoči pomorskemu poveljništvu.

Nadvojvoda Maksimilijan je bil vsestranski zadovoljen z natančnim naznanilom. Nasvetoval je od svoje strani cesarju, naj kupi Sokótro.*) To bi bilo tistokrat lahko, ker takratni sultan bi ga bil rad prodal zavoljo vedne denarne zadrege za 10.000 dolarjev. Načrt se ni izvršil; Angleži so l. 1878. v novo otok zasedli, kjer so že prej imeli postajo za premog, a l. 1886. so se ga stalno polastili.

Tegetthoff se vrne čez Aden in Egipet v majniku l. 1858. nazaj v Evropo.

Že v tujini zvé, da je povišan za korvetinega ladijevodjo (major) in predsednika v I. pomorskem odseku v Trstu.

---

*) Sokótra, otok nasproti rta Gardafui, 3579 km², 12.000 prebivalcev, bil je zadnji čas pod sultanom iz Kešina v Arabiji (prej pod sultanom v Maskatu); od l. 1886. pod Angleško; spada h koloniji Adenski. *Pis.*

Tembolj mučno mu je bilo, ker je moral v Adeni čakati več tednov na pričakovane denarje.

Pa ne samo nestrpnost mu je grenila dolgo čakanje; ni čakal sicer brez dela, ampak pisal in risal je ves čas zemljevide. Mučna slutnja mu je težila duha. V oktobru je dobil zadnja pisma od svojih starišev iz domovine, zdaj, v februarju in marcu se mu je že vedno dozdevalo, da je zadela njegove kaka nesreča. Tako je pisal v svojem dnevniku 23. februarja: „Pisal sem Karolu in očetu; le težko sem spisal zadnji list — nič nepretrganega nisem mogel spraviti na papir; večkrat sem moral prenehati; nehoté se me je polastila misel, da nekomu pišem, ki ni več med živimi. Bog daj, da bi se to ne vresničilo. Toda imam malo upanja — čutim, prepričan sem, da me je zadela nesreča.“

In res! Zvesti sin ni mogel več objeti dragega očeta — kajti majorja pl. Tegetthoffa je pokosila smrt že dné 8. februarja.

Kot predsednik v pomorskem odseku ostane Tegetthoff le do oktobra tistega leta. V vetru in viharju na morju čutil se je srečnejšega kakor v ugodni službi na suhem. Pri prvi priložnosti prosi, naj mu dadó službo na kaki ladiji in dobi

tudi poveljništvo na novem parniku, korveti „Nadvojvoda Friderik“. Obiskal je ž njim Marokansko obrežje in pozvedoval po usodi ondu razbite avstrijske kupčijske ladije in njenega moštva.

Vojska leta 1859. še ni Tegetthoffu ponudila prilike, zgrabiti se s sovražnikom. Njegova korveta je nekaj časa križala, potem spremljevala prevožnje vojaških zalog, nazadnje so jo poslali, da pomaga braniti benečansko luko. Sovražno brodovje se je pač žugajoče kazalo v obližju, a na Tegetthoffovo nevoljo ni hotelo začeti bitke.

Po sklenjenem miru doživi Tegetthoff veselje, prvokrat brodariti po Atlantskem oceanu. Imenovan je bil za pribočnika pomorskega nadpoveljništva in je spremil svojega gospoda, nadvojvodo Maksimilijana, v Brazilijo. Potovali so na Njegovega Veličanstva parniku „Elizabeti“. Vsa dolga sporočila Maksimilijanova do svojega cesarskega brata so iz Tegetthoffovega peresa. Iz njih je posneti, kako so se nazori in mnenja visokega poveljnika in njegovega pribočnika ter poznejšega naslednika strinjali.

Potujočemu po novem svetu se mu je jako razširilo duševno obzorje. Napotil

se je domu. Potovanje v Brazilijo je še bolj podkrepilo — če je to sploh bilo mogoče — ljubezen do mornarskega stanu, kakor tudi povišalo občudovanje do vesoljne narave, koje veličastvo in krasota ga je prevzela bolj kot marsikaterega družega. Nadvojvoda Maksimilijan je podpiral na vso moč živahni razvoj avstrijske mornarice, zato pa so tudi bili povišani pomorski častniki zdaj hitreje in tako so prišle mlade, čile, dobro izvežbane in vestne moči brže do višjih časti.

Tedaj je bil Tegetthoff že v aprilu l. 1860. povišan za fregatnega ladijevodjo — in kakor prva ladija, na kateri je bil služil, imel je tudi ta večji vojni brod pod njegovim poveljnikom pomembno ime slavnega vojskovodje — Radeckega.

Ne vemo, ali je Tegetthoff veroval v taka znamenja; toliko pa je gotovo, da je zmiraj prevdarno in v prihodnjost gledaje težil za svojimi uzori, kakor da bi bil slutil ogromnost bodoče mu naloge; samo to nam raztolmači, zakaj se je učil vestno zgodovine o vseh pomorskih junakih, posebno o Nelsonu.*)

---

*) Horacij viskount Nelson (izgovori: Nel'sn), angleški pomorski junak, rojen 29. septembra 1758 v Burnham-Thorpi (pokrajine Norfolkshire na Angleškem); izgubil v vojski pri Santa-Cruzu desnico; 1. avgusta l. 1798 uničil

Iz spisov in ukazov do pomorstva, kakor iz angleških pesni o tem junaku, izpisal si je mnogo znamenitega; dokaz, da je stremil za vzgledom tega slavnega Angleža že v takem času, ko še misliti ni bilo mogoče, da bi on mogel kedaj voditi naše vojno ladije vje proti sovražnikom.

S parnikom, fregato „Radecki“, se odpelje Tegetthoff v Levanto (Malo Azijo), kjer ostane, posebno blizo otoka Roda in Sirskega obrežja, do jeseni l. 1861.

Že v novembru tega leta postane redovni ladijevodja (polkovnik). Leto pozneje dobi poveljništvo čez oddelek brodovja, kateremu je bilo ukazano, čuvati koristi in kupčijo avstrijskih podanikov v grških vodah.

Grški kralj Oton se je moral umakniti ustaji in zapustiti deželo. Vse stranke, brez strahovalca, so se bojevale srdito med seboj, kakor tudi sovražno nastopale proti inostrancem, kateri so želeli kakor sižebodi vplivati na tamošnje razmere.

---

francosko brodovje pred Abukirjem, povzdignjen v barona Nilskega; podpiral je na prošnje svoje prijateljice lady Hamilton reakcijsko politiko na dvoru v Neapolju, privedel je po prekucu Parthenopejske republike kraljevo obitelj nazaj v Neapolj; l. 1801 razstrelil mesto Kodanj; slavno premagal 21. oktobra 1805. združeno francosko in špansko brodovje pri Trafalgarskem rtu, kjer je tudi v boju padel.

Bati se je bilo, da ne nastane popolna anarhija. Med tem so prišli prijatelji samovlade na krmilo in večina Grkov je spoznala, da je potrebno izbrati si kakega inorodnega princa za kralja.

Prevarljive nade zgolj sebične nravi zapeljejo Grke, da poprosijo za drugorojenega sina angleške kraljice Viktorije. Iz važnih političnih ozirov pa princ Alfred ni mogel prevzeti namenjene mu krone.

Od novembra 1. 1862. do decembra leta 1863. mudi se Tegetthoff v Pireju, glavnem pristanu pred Atenami in sporočuje ves čas vestno in natančno o grških razmerah nadvojvodi Maksimilijanu. Opisi političnih spletk, družbenih razmer in inostranskih vplivov so dragocen članek o tedanji zgodovini in nadvojvodi tem važnejši, ker so tudi njemu ponujali grško krono. Visoki gospod pa je bil tudi hvalen za tako duhovita in jedrnata naznanila in je zato Tegetthoffa jako hvalil.

III. V bitki pri Helgolandu.

Kralj Jurij zavzame grški prestol. Mir in red se vrne v borno Grško. Tegetthoff odrine iz Pireja ter se odpelje križarit ob Sirskem in Egiptskem primorju.

Tegetthoffovo fregato „Novaro“ so že prej morali dati popravljati; dobil je zdaj drugo, jednakega imena kot zmagovalec pri Lipskem — „Schwarzenberg“ — na nji si je priboril prvo junaško slavo.

Velike važnosti je bilo njegovo bivanje na egiptovskih vodah. Stopi na kopno, gre pregledovat in proučit se o Sueškem prekopu. Vrnivši se na ladijo dokonča ravno dolgo sporočilo, ko se sreča na širokem morju z lojdovim parnikom. Ta mu je prinesel vesele ukaze.

Omenjeni z dné 25. februvarja 1864. datirani ukaz pozove slednjič Tegetthoffa na bojno delo. Vestnemu pomorščaku srce veselja zaigra, ker bo smel daleč proč od domovine slavnostno razviti bojni avstrijski prapor.

Slezvik-holštinska zadeva je tako daleč dozorela, da sta morali Avstrija in

Pruska, kot prvi državi v Nemški zvezi, poseči z mečem vmes. Ker je Danska zavrgla vse stavljene zahteve, poslali sta obe državi vsaka po jeden voj na bojišče, da spokoré po številu sicer slabega, a dobro oboroženega in utrjenega nasprotnika. Izid vojske na kopnem ni bil dvomljiv, na morju pa so bili Danci vsekakor močnejši.

Prusija je imela takrat le nekaj malo manjših bojnih brodov, ki se niso nikakor upali sprijeti se s premočnimi Danci, pa tudi Avstrija ni bila tako močna, da bi obe državi vkup le blizo toliko ladijevja mogli združiti, kakor Dansko. Pri tem je pa bilo tudi upoštevati, da bi avstrijske ladije le težko prijadrale iz Jadranskega morja okoli cele Evrope zavoljo velikih neviht ob enakonočju o pravem času v Nemško morje.

Danska je torej lahko že ob začetku vojske brez skrbi s svojim številnim ladijevjem opovirala, celo zaprla ves promet v nemških pristanih in tako hudo oškodovala prusko kupčijo. Čeprav so združeni Avstrijci in Prusi naglo drug za drugim premagovali Dancé in jim odvzeli na kopnem vse trdnjave, vendar Danci, ki so se pomaknili na otoke, niso hoteli skleniti mira in priznati pravičnih terjatev.

Zatvoritev nemškega obrežja, posebno v Hamburgu, je bila vedno neznosnejša; sila je bila velika, toda avstrijske ladije, v naglici oborožene in odposlane, so se morale zbog protivnih vetrov zasidrati v Lizboni, pozneje v Brestu.

Tegetthoff pohiti na svojem „Schwarzenbergu“ naprej. V Brestu dobi sledečo brzojavko: „Po Najvišjem ukazu se morate odpeljati s podrejenimi ladjami previdno v Teksel; tamo zasidrane pruske ladije stopijo pod Vaše poveljništvo. Če se Vam potem zdi, in ko si daste natanko obvestiti o danskih ladjah, da ste zadosti močni za uspešen napad, glejte, da na vsak način proderete zatvoritev pred Hamburgom. Mudi se jako“.

Samo parnik „Radecki“ in „Seehund“, zadnji čoln s topi oborožen, sta se mogla združiti s „Schwarzenbergom“ in s tako neznatnim ladijevjem odhlapi Tegetthoff nepoznanemu sovražniku nasproti.

Še preden zagleda kako sovražno ladijo, ga doleti nesreča, ki bi vsakega drugega manj hrabrega morščaka že naprej poparila in mu srčnost odvzela. Poslal je „Seehunda“ po premog na Angleško, — tamošnji pristanski krmar je krmaril tako nerodno, da je čoln zadel ob prod in se

hudo poškodoval; morali so ga dati popraviti v London.

Tegetthoff se zaradi te izgube ne obotavlja in njegova neupogljiva ustrajnost je bila bogato plačana. Dospel v Teksel. Tam se združi s pruskima ladijama „Blitz“ in „Basilisk“, čolnoma z 2 topoma, in „Adler“ s 4 topi. Prevzame te čolne, ki se niso upali sami odpeljati, in pripluje potlej dne 4. majnika v Labin izliv. S tem je bila hamburška zatvoritev na veliko veselje tamošnjega kupčijstva pretrgana.

Tegetthoff dobi poročilo, da so videli danske vojne ladije pred izlivom reke Labe, zato se zopet odpelje dva dni po prihodu s svojimi petimi ladijami iz luke na morje. Dva dni križa po morju, a sovražnika ne najde. Vse vesti, katere je mogel dobiti, so se pa glasile, da že 14 dni ni bilo v onih vodah nobenega danskega broda. V jutro dne 9. majnika hoče Tegetthoff pritisniti h kraju in v Cukshavenu ukrcati nove zaloge premoga na pruske čolne. Preden pa dospé v luko, sreča parnik s cesarskim poslaniškim upravnikom iz Cukshavena. Ta je prinesel poveljniku brzojavko iz Helgolanda z novico, da so pred otokom tri navidezno danske fregate.

Takoj ukaže Tegetthoff ladije obrniti in kar najhitreje so zdrčale v Nemško morje, močnejšemu in bolj oboroženemu sovražniku nasproti. Okoli 1 ure popoldne spozna Tegetthoff tri danske ladije — bili sta veliki fregati „Niels Juel“ in „Jylland“ s korveto „Heimdal“.

Hitro signalizuje podredjenim združenim ladijam: „Naše armade so priborile zmago, storimo i mi jednako!“

Dansko brodovje je plulo proti Helgolandu. Tegetthoff ukaže svojim ladijam tako smer, da bi prišli med Dance in otok, ter je tako prisili k bitki. Toda to je bilo nepotrebno.

Danski izkušeni in hrabri poveljnik Suenson obrne kmalu svoje ladije proti našim. Ob dveh popoldne začnejo si metati iz obeh strani gromoviti topovi smrtonosne pozdrave nasproti.

Strel za strelom, bučanje celih vrstâ topov, sproženih druga za drugo, je pretresalo zrak.

Obe stranki sta stali v bojni vrsti — a predaleč vštric vsaksebe, torej krogle niso mogle toliko škoditi, kakor v bližini. Tegetthoff dá obrniti svoje ladije tako, da je šla njihova smer v tesnem kotu proti danski črti in v tej smeri ukaže počasno

vožnjo naprej. Tako so se približale strelja-
joče ladije nepretrgoma streljaje do 240
sežnjev blizo.

Čim bliže so prihajali sovražniku,
tem bolj vroča bitka se je razvnela.
Trdni danski pomorščaki so se držali
hrabro in dobro streljali. Ko toča so
frčale njihove mogočne krogle čez in na
združene ladije. Največ je trpel Tegetthoffov
„Schwarzenberg“. Jeden prvih strelov za-
dene fregato ter razbije top in rani vse
okoli stoječe. Dvakrat zaporedoma se
užgejo sovražne granate — jedna na spre-
dnjem krovu, druga v podkrovu, ravno
pred vhodom v zalogo za smodnik, kjer
užge ob enem zalogo jader. Obekrati se
posreči vsled hladnokrvne in mirne povelj-
nikove ravnodušnosti ogenj zadušiti, ne da
bi trebalo le za trenotek prenehati streljati.

Skoro dve uri so že streljali, kar
se prikaže na Tegetthoffovi fregati tretjič
ogenj — tokrat visoko v jamborih. Gra-
nata je prodrla najvišjo jadro in je užgala;
ogenj se razširja strašno naglo; navadne
brizgalnice ne nesó tako visoko — jedino
parno brizgalnico pa je razstrelil sovražnik.

Fregata je tekla proti močnemu vetru
iz vzhodnega jugovzhoda. Gorel je sprednji
jambornik in veter je razširjal plamen

čez vso ladijo. Jedina pomoč bi bila mogoča: ladijo obrniti tako, da bi veter ne tiral ognja na ladijo, ampak v morje. Težkega srca dá poveljnik potrebno povelje. Vse njegove ladije ga točno izpolnijo, stali so tako v novem pročelju, in jadrani proti Helgolandu.

Danci se niso upali jim slediti, parkrat so še ustrelili za njimi, a tudi naši so pridno odgovarjali. Daljina je bila zmiraj večja in v kratkem je bila bitka pri Helgolandu, zanimiva v vojaškem in pomembna v političnem oziru, končana.

Danci odrinejo proti severovzhodu. Dan potlej jih ni bilo več v Nemškem morju. Imeli so veliko število mrtvih in ranjenih na krovu — vse več mimo združeni Avstrijci in Prusi, čeprav so imeli Danci več in večjih topov nego naši.

Avstrijski poveljnik mora se še dolgo časa voziti s fregato naprej pred vetrom, dokler ne pogasé ognja, grozečega pogin izbornemu „Schwarzenbergu“. Dva jadrnika sta pretlela in padla na krov. Slednjič so podrli sprednji jambor in ga vrgli v morje, ravno tako tudi na ladijinem rtu na pošev stoječi jambor.

Ko je „Schwarzenberg“ zopet smel pluti proti vetru, ukaže Tegetthoff domohod

v Labin izliv. Prihodnjega jutra se brodovje zasidra v Cukshavenu.

Na sovražni strani so skušali bitko pri Helgolandu opisati kot dansko zmago. Ves omikani svet pa je zmago priznal po le kratkem pomišljanju avstrijskemu poveljniku, kateri je le vsled požara moral bitko pretrgati, preden mu je bilo mogoče do konca in do odločitve bojevati se, tudi je ostal on gospod v vodah, kjer so se borili.

Čimbolj se je razvedelo, koliko moči so imeli Danci ondu in kako spretno jih je vodil njih poveljnik, tem svetlejše so postajale zasluge poveljnika mlade avstrijske mornarice, kajti vrgel se je odločno na jako močnejšega nasprotnika in se še boril ž njim, ko mu je ladija že vrh glave gorela. Saj je stalo sovražnemu poveljniku na izbiro, ko se je Tegetthoff obrnil pred vetrom, preganjati, prijeti ga sam.

Ker pa hrabri danski zapovednik Suenson tega storil ni, spričuje zadosti, da so bile njegove fregate preveč rastreljene za nadaljevanje borbe in da bi smele upati, sovražnika vničiti, kakor je bil nameraval Tegetthoff.

Na njegovi ladiji so vedeli vsi, da hoče poveljnik po strelbi iz topov sovražno ladijo potegniti z mačkom in s kopikami

k sebi in jo naskočiti. Skoda, da mladi junak ni že tukaj dosegel polne slave, a njegov čin je vkljub temu le malo izgubil na veljavi, katero je priboril našemu pomorstvu in domovini v obče.

Z iskrenim in splošnim veseljem so slišali v domovini novico, da je v severnih morjih častno zmagal avstrijski prapor. Vse ljudstvo je hvalilo častnika in njegovo moštvo. Tegetthoffovo ime je že takrat postalo svetovno znano. Ne samo strokovna literatura, ampak vse časopisje se je bavilo s to zanimivo bitko.

Uradno sporočilo Tegetthoffovo, prosto in skromno ter jasno, liki mož sam, je bilo razglašeno v časopisih. Nek francoski dostojanstvenik je temu glasilu pripomnil: „Avstrijci so se s poveljnikom vred junaški bíli. Le junak zamore spisati prosto sporočilo. Vidi se, da pisec ne prikriva nič, niti lastnih izgub, niti sovražnikovih vrlin — on molči le sam o sebi.“

Njegovo veličanstvo imenuje Tegetthoffa za kontre-admirala (podadmiral), tudi mu podeli red železne krone 2. reda.

Po končani danski vojski mora Tegetthoff na Dunaj. Cesar ga je poklical k posvetovanju o novi preosnovi mornarice.

Kakor v vojski dejanski, tako se je pokazal tukaj z besedo, da je goreč Avstrijec. Pri zboru je raztolmačil, da se vojna mornarica ne sme smatrati samo kot sredstvo za boj, nego da je tudi najboljša zaščita in podpora v kupčijsko-političnem oziru.

Do l. 1866. je mislil jedino le na to, kako bi si Avstrija zavarovala vsaj nekoliko dobička in koristi, kateri Evropi niso mogli več dolgo časa izostati, kajti Sueški prekop je bil že kmalu dodelan.

Na njegovo prošnjo je bil zopet predstavljen v dejansko službo na morju. Križal je s fregatama „Schwarzenbergom“ in „Donavo“ po Adriji, v Levanti in pred afričanskim obrežjem. Obišče vnovič Sueški prekop in v svojem članku v tej zadevi ni spisal le stvarne zgradbe, nego tudi prihodnje morebitne kupčijsko-politične razmere. Pečal pa se ni samo z velikimi nazori, prodiral je tudi v podrobnosti. Njegovi nasveti, kako bi se zajamčil Avstriji kar največji kos vsled nove svetovne kupčijske poti skozi Sueški predor, so posebno znameniti. Tako je opozoril, da bi trebalo skleniti kupčijske pogodbe s Kino (Kitajskim), Japonom in Perzijo, da treba podpirati in preosnovati

avstrijski Lloyd, kateri bi imel uzdrževati redno vožnjo s parniki do Kine in Japana. — Rekel je nadalje, naj se imenujejo plačani konzuli v pristanih v Rdečem morju, naj se ondu kupi postaja za premog, naj se podpirajo lastniki ladij. Tudi je povdarjal potrebo, da kaže luko v Trstu izboljšati, sezidati skladišča v Trstu in na Reki, določiti cene za prevožnino pri naših železnicah, posebno za kurivo in še mnogo sličnih potreb.

Ce ravno so le posamične nasvete upoštevali, vendar se razcvitata Trst in Reka leto za letom, kakor je bila Tegetthoffova želja — pa tudi v naši trgovinski mornarici veje sveža sapa — kakor i v zasebnih ladijarnicah.

Mnogo Tegetthoffovih načrtov iz velike spomenice iz leta 1865. še ni dovršenih. Imenovana spomenica je ob jednom tudi njegov spomenik za zasluge v mirnih časih; sam si ga je postavil, in vsak strokovnjak, ki ga prečita, obžaluje, da admiral ni živel še toliko, da bi po večletni dobi razcvit in zmago i naše kupčijske mornarice priboril. Gotovo pa ostanejo njegovi nazori v dotičnih vladnih krogih še mnogo let merodajni.

IV. Vojska l. 1866. na kopnem.

Napočilo je usodepolno leto 1866. — Od več strani so se navalili besneči sovražniki na pošteno in pravično Avstrijo. Napram vsaki nadmoči pa je hotela Avstrijaraje slavno pasti, kakor v sramotilnem miru ostati. — V sledečih vojskah se je med vsemi vojskovodji nesmrtno proslavil naš Tegetthoff.

Da se njegovi uspehi ložje presodijo, hočemo na kratko popisati začetek in izid vojske v l. 1866.

V miru, sklenjenem z danskim kraljem, odrekel se je kralj vsem pravicam do Šlezvik-Holštinskega; ti deželi sta dobili sedaj Avstrija in Prusija. Nesložnost med avstrijsko vlado z njenimi narodi, posebno Ogrji in slabe denarne razmere so Pruse mikale, prisvojiti si obe deželi. Bismarck, ki je ravnokar v pogodbi z dne 14. avgusta l. 1865. v Gastainu opeharil Avstrijo, da je odstopila Prusom trdnjavo Kiel, prodala velik kos Holštinske (vojvodino Lauenburg) samo za 2 $\frac{1}{2}$ milijona dolarjev, in se zavezala pomagati iztesati Prusom

vojno brodovje v severnih morjih, bil je imenovan od svojega kralja za grofa. Zdaj se je zdel zvitemu lisjaku najboljši čas, spraviti po sili in krivici še Holštinsko pod Pruse. Ker naš cesarski namestnik Gablenz ljudstva na Holštinskem ni hotel tako stiskati, kakor pruski namestnik general Manteuffel Šlezvičane, trdil je grof Bismark, da Avstrija z milim ravnanjem kali mir; vsled tega pa se je Prusom bati, da se jim ljudstvo uprè. Na tihem sklene Pruski kralj dné 10. marca 1866. l. z laško državo zvezo. Italijanom je bilo to jako ugodno, ker so hlepli po naši kronovini Benečanski. Začnejo torej vojskine priprave na kopnem in na morju, ravno tako i Prusi.

Tudi našemu cesarju ni preostajalo drugega, nego misliti na vojsko. — Francoski cesar Napoleon III. je hotel posredovati, toda vse se mu je izjalovilo. — Avstrija je hotela sklicati zbor deželskih stanov na dan 11. junija in je o tem obvestila vse države nemške zveze. Prusi so našli v tem kršenje pogodbe, rekši, da to ne briga ostalih držav. Poslali so 20.000 mož proti našemu generalu Kaliku s 3000 možmi. Ker ni bilo misliti naj boj, zapustita Gablenz in Kalik s posadkami vred deželo.

Dne 11. julija ukaže Avstrija vsestransko mobilizovanje v svojih in v deželah zaveznikov.

Ob začetku vojske je brojila naša moč pri severni vojni na Češkem: 200.000 mož pehote, 26.000 konjice in 800 topov; Prusi so imeli 254.000 mož pehote in 900 topov; ker so naši zavezniki branili vsak za sebe svoje dežele, se njihove moči niso združile na Češkem in jih torej ne poštevamo.

Na jugu je imela Avstrija 73.000 mož in 272 topov. Lahki so spravili na bojišče 200.000 mož in 480 topov. Naši severni vojni je zapovedoval podmaršal vitez Benedek, južni nadvojvoda Albreht.

Prusi so vdrli po treh potih na Češko, združili ondu svoje moči in čeprav jih je naše topničarstvo nekaj časa grozovito kosilo, zmagali so vsled boljših pušek pri Mosloviedu, Hrenovicah in Hlumu blizu Kraljevega gradca. Zajeli so nam 11 praporov, 187 topov, 18.000 mož — mrtvih smo pa imeli 41.000 — dočim so Prusi izgubili le 10.000 mrtvih in ranjenih. — Benedek se je moral umakniti proti Olomucu in Dunaju. Cesar izprevidi, da je treba združiti tudi južno vojno s severno, torej jo pozove na drugo bojišče.

Med tem je južna vojna pod nadvojvodo Albrehtom slavno premagala Italijane. Kralj Viktor Emanuel je poslal generala Lamarmoro in Cialdinja s 300.000 možmi na Benečansko — naših se je zbralo okoli 100.000. Nadvojvoda Albreht zapazi laško taktično napako, da Lahi niso zasedli višine pri Kustoci; zasede jo torej sam in jih ondu pobije dne 24. junija v 14 urni bitki popolnoma; morali so znova sramotno zapustiti toliko zaželjeno Benečansko in skleniti z nadvojvodom 14dnevno premirje. — Da more naš cesar celo južno vojno odpoklicati in ob jednom Lahom odvzeti povod za vojsko, odstopi Benečansko francoskemu cesarju Napoleonu.

Med tem so se dogodile v Jadranskem morju čudne reči. Naša majhna mornarica je pobila italijansko — toda o tem pozneje.

Že po bitki pri Kraljevem gradcu so mislili Prusi, kako bi sklenili z največjo koristjo mir — kajti niso bili prepričani, da nas premagajo še jedenkrat ob Donavi, in tudi Ogri, katere so šuntali z vsemi močmi celo med vojaki — k ustaji, — ostali so večinoma mirni. Naš cesar torej sklene mir v Mikulovem (Nikolsburg) dne 27. julija. V pogodbi prizna nemško zvezo pod pokroviteljstvom Pruske, odstopi pravice do

Holštinske pruskemu kralju in plača 20 milijonov dolarjev vojne odškodnine. Lahki niso bili zadovoljni z odstopom Benečanskega na korist Napoleonovo, torej so vdrtli vnovič v nebranjeno deželo in hoteli celo napasti južno Tirolsko, kar jim je pa izvedeni general Kuhn z dosti manjšimi močmi ubranil. Se-le, ko je Avstrija zopet vrgla mogočno vojsko ob Sočo, zbal se je kralj Viktor Emanuel in sklenil mir. Pozneje je zamenil svojo državico Savojsko s Francozi za Benečansko, in tako združil vse Lahe pod svoje žezlo. Vidimo, da je Laška vkljub porazom na morju in na kopnem vsled jedne same zmage svojega zaveznika dosegla svoj namen.

V. Vojska na morju.

Popolnoma nemogoče se je zdelo, da bi mogla Avstrija le ubraniti se na vodi mogočne Italije. Odkar je odšel nadvojvoda Maksimilijan od mornarice in prevzel cesarstvo v Meksiki, se je za našo mornarico bore malo zgodilo, Italijani so pa svojo pomnoževali na vso moč in si preskrbeli mogočno izvrstno oboroženo brodovje, in v teh razmerah se je zdelo vojnemu ministerstvu, da družega ne kaže, kakor našo mornarico zbrati pod trdnjavami v Pulju in se udržavati vsake bitke na širnem morju.

Junak Tegetthoff je mislil drugače. Po nekem prejšnjem ukazu bi se bil moral odpeljati z dvema ladjama iz kupčijsko-političnih ozirov v vzhodno Azijo. Po natančneje dotične poduke se odpelje sredi marca na Dunaj. Sele tukaj izve od visokih gospodov, da bo vojska neizogibna.

Zdaj ni bilo več misliti na vožnjo v Siam in Japan. Tegetthoff jame toplo priporočati, da tudi mornarica poseže dejanski v bodoče boje. Ceravno je odobral tudi

nadvojvoda Albreht vseskozi te njegove nasvete, vendar ni mogel po svojih naklepih takoj začeti oboroževati brodovja, kajti vse sile so obračali le na pripravo vojske na suhem.

Vrnivši se v Pulj najde vse kot v mirnem spanju — nihče ni nič slutil o vojski.

Tegetthoff spiše spomenico do cesarja in navede, česar bi vsega trebalo za izdatno brambo avstrijskega obrežja.

Tako jasno, strokovno in zaupno poročilo odloči Njega Veličanstvo, imenovati Tegetthoffa za poveljnika ladijevju, katero se je imelo odločiti in oborožiti za bojno službo.

Sedaj se je začelo v Pulju bujno življenje, — posebno kontreadmiral je vsestranski deloval z nadčloveškimi, občudovalnimi močmi — zato pa mu uspeh ni izostal.

Skoro vse je še bilo opraviti. Prav malo ladij je bilo v službi, ž njimi bi se ne smel pokazati pred takrat že oboroženim laškim brodovjem.

Večina naših brodov je še bila v arzenalih, neoborožena, brez posadke ali celo negotova. Vojnih mornarjev je trebalo šele poklicati iz rezerve k dejanski službi,

jih porazdeliti na ladije in na novo vežbati. Samo če bi se začela vojska nekaj tednov pozneje, dalo bi se še toliko pripraviti in našo moč v toliko popraviti, da bi morebitne vojske na vodi že naprej ne trebalo smatrati za izgubljeno.

Srečna usoda je podarila našemu admiralu potrebni odmor. Krasno ga je uporabil. Povsodi je ukazoval, poživiljal, tvarjal njegov bistri duh. V njegovih pisarnah, v arzenalih, delavnicah, v zasebnih ladijarnicah, v tovarnah za stroje, pri baterijah — povsodi.

Njegova delavnost v tem kratkem trenutku časa ostane brez primere. Bil je preosnovatelj, ladijetesar, inženir za stroje, vojskovodja — dà, sila ga je storila izumnika. Hitrim njegovim mislim sledi za petami neumorna izvršitev. Njegova smela podjetja so se marsikateremu izkušencu zdela prenevarna, prenezanesljiva — a glej! v vsakem oziru in povsod so se tudi dejanski obnesla. Da pomnoži število brodovja, prosi dovoljenja poklicati iz dalmatinskih vodâ vojne ladije in je nadomestiti ta čas z najetimi lojdovimi parniki. Podviza ob jednom z vso močjo okovanje in oklepljenje še negotovih fregat „Nadvojvoda Ferdinand Maksa“ in „Habsburga“,

toda na tak način, da bi mogli z delom vsaki trenotek prenehati in obe ladiji, če prav le deloma oklopljeni, s topovi še neoboroženi, spraviti kot trkača proti sovražniku. Presenetil je vse ladjarske tehnike, dal je namreč manj sposobno v arzenalu ležečo ladijo „Kaiser“ poriniti v morje, jo oborožil in izumil oklop za silo. Imel je v zalogah dosti verig za sidra, s temi je dal na gosto prepreči ladijin hrastov obok, in prihodnjost je pokazala, da je pravo zadel. Arzenalski delavci so noč in dan popravljali in za bitko oboroževali ladije, mornarji so se pa vežbali noč in dan v orožju.

Tegetthoff pelje, kolikorkrat mogoče, pred mestecem Fazano zbrano brodovje na širno morje, kjer podučuje v lastni, od njega izumljeni taktiki. Prva njegova zapoved je bila, izogniti se boju iz daljine in sovražnika v bližini prijeti, to pa zaradi tega, ker so imeli Italijani strašno velike, daleč streljajoče topove, naši pa ne. Pa tudi naše 30 in 48 funtnike je znal Tegetthoff vporabljeti proti laškim 150 in 300 funtnikom.

Vešel je, naj pomerijo vse topove na jedni strani ladije na isto torišče pri sovražniku, da tako množina vseh jedenkrat

na sovražnika vrženih krogel popravi, kar bi posameznim kroglam na moči manjkalo.

Zraven oborožbe in velikih vaj je bila še ogromna kopica podrobnosti urediti. Trebalo je skrbeti za vse zaloge na ladiji, uvedel je signalizovanje na novi način in vadal mornarje v potrebnih vedah.

Tako je mogel admiral dné 21. junija z mirno vestjo javiti, ko mu je nadvojvoda Albreht naznanil, da bo zdaj in zdaj napočila vojska: „Brodovje je pripravljeno na vse.“

Svojemu pri severni vojni služočemu bratu pa je pisal: „Lahi se motijo, ako mislijo, da zlezemo na varno pod baterije pomorskih trdnjav, če pridejo v naše vode, bomo se na planem morju borili, in če bi nam trebalo raztreščiti zadnji čoln ob njihovih oklopnih, vsaj junaški umrjemo.“

Laško časnikarstvo je raztrobilo velike nakane njihovega brodovja, kako bo vzelo Trst in Dalmacijo — a te nakane so ostale nakane. Naše ladije so čakale pred mestecem Fazano, v zavetji Brijunskih otokov z zakurjenimi stroji in nabasanimi topovi, sovražnikovega brodovja, pa ni ga bilo nikjer zaslediti, dasi so ga

iskali križajoči s hitrim parnikom „Stadium“ ob dalmatinski obali gori in doli.

Tegetthoff je menil, da še ni vse laško brodovje v Jadranskem morju, torej bi imel več nade, pobiti sovražnika, če bi naletel le na posamezne dele njegovega brodovja.

Iz tega povoda, in da se sam osebno prepriča ob odnošajih na sovražni obali, prosi Tegetthoff 24. junija — katerega dne se je preselil s fregate „Schwarzenberg“ na fregato-oklopnico „Nadvojvoda Ferdinand Maks“, kateri je zapovedoval poveljnik redovne ladije baron Sterneck — nadvojvodo Albrehta brzojavno, kakor slove: „Ker sem slišal, da je vojska napovedana in so bile že bitke ob reki Mincio, dovolim si vprašati, če mi je dovoljeno z brodovjem napadati in italijansko obrežje natančno preiskati. Prosim natančne določbe, v koliko imam v tej zadevi proste roke.

Po noči od 24. na 25. junij pride v Trst brzojavka, naznanjajoča zmago pri Veroni (t. j. pravzaprav Kustoci). — Tegetthoff je dejal: „Kustoca naj najde odmev i na morju.“ — Zdaj ni kazalo družega, dokler ne pride odgovor, še ostreje paziti, da ga znabiti sovražnik ne

iznenadi. Postavi stalno jedno oklopnico in jeden čoln s topovi pred luko v Fazani, v tem, ko je doslej stražila po jedna lesena fregata na severno-večerni strani, in po jeden parnik na južnem koncu dotičnega preliva med kopnim in otoki. Jedva zve Tegetthoff zanesljivo novico o naši zmagi pri Kustoci, veli jo slaviti z razobešenjem vseh praporov na brodih in 21. strelj iz topov na vsaki ladiji. Brzobjavno čestita v imenu mornarice slavnemu vodju južne vojne, nadvojvodi Albrehtu. Se neka vesela novica je prišla dné 26. junija. Od poveljnika južne armade mu dospe sledeči brzobjavni odgovor: „Svobodna so mornarici podjetja, samo ne čez Vis naprej, na izliv Pada in benečansko obrežje bodite oprezni.“ Še isti večer ob sedmi uri 45 minut odpluje Tegetthoff iskat sovražnika v Jakin. Se pred odhodom obvesti o svoji nakani poveljništvo južne vojne, pomorski odsek v ministerstvu na Dunaju, trdnjavinega poveljnika v Benetkah in divizijsko poveljništvo v Trstu. Imel je seboj sledeče brodovje: oklopnice „Nadvojvoda Ferdinand Maks“, „Princ Evgen“, „Cesar Maks“, „Don Juan“, „Drache“, „Salamander“ in fregato „Schwarzenberg“ — povrh še čolne s topovi: „Hum“,

„Streiter“, „Reka“, „Velebich“, ter parnika na kolesa „Stadium“ in „Elizabeto“.

V Jakinu najde vse laško brodovje zbrano v zavetni utrjeni luki; videl jih je 11 oklopnih, 4 lesene fregate in 2 hitra parnika za sporočila (Aviso) — vse z zakurjenimi stroji in gibajoče se; da je pa bilo še več brodovja v luki, sklepal je iz tega, ker se je vzdigalo izza pristanovega obzidja mnogo dima.

Zopet je dokazal bojeviti admiral, da ni samo izveden, nego da se zna tudi previdno brzdati. — Ko je nekolikokrat dal vstreliti med sovražne ladije, da spozna njihovo število in kakovost, pomakne se zopet malo na morje nazaj in čaka okoli dve uri na sovražnika. Italijanskega brodovja ni kazalo napasti pod varstvom njihovih pristanskih baterij, oni se pa niso upali na plano morje, in sklicevaje se na mejnarodno pravo, signalizovali so z zastavami, da niso pripravljene za bitko, češ, da bi morali izpeljati le ladijo za ladijo iz pristana. Viteški naš admiral jim odgovori, da se na tak način noče ž njimi meriti, ter jim zakliče: „Na svidenje pred Puljem.“

V tem je naš parnik „Elizabeta“ zaslačil sovražni parnik, ki je bil na razgle-

dovanju zunaj luke, ter ga parkrat obstrelil. Razbil mu je jedno kolo, tako da se je težavno rešil v luko nazaj.

Tegetthoff odrine nazaj pred Fazano. Takrat sicer še ni namerjal priboriti Bogvé kake zmage, a vendar se je tako neustrašeno prikazal zbranemu sovražniku, da je Italijane kar poparilo, imel je torej velik moraličen uspeh, kajti Italijani so se obotavljali še cele tri tedne. Ta čas je zopet Tegetthoff dobro uporabil. Dal je še ostale lesene ladije prepreči ob boku tam, kjer so bile smodnišnice, stroji ali drugi imenitni deli, z verigami in debelimi lanci, da bi se tudi tiste mogle v boju meriti s težkimi italijanskimi oklopniciami.

Čez nekaj dni po prvem obisku poseti vnovič nasprotnika v Jakinu, a zdaj ne najde nobene vojne ladije v luki. Vleđušni naš vojskovodja prizanese zopet sovražnemu mestu, dasi bi ga mogel razrušiti ter se vrne nazaj pred Fazano.

V jednomer se trudeč in vedno se pripravljajoč na vojsko mu poteka dan za dnevom. Tri med tem dogotovljene ladije se pridružijo našim brodom; tudi moštvo je bilo že izborno izvežbano, toda zdelo se je, da bo splavalo upanje po vodi, da

bi v tej vojski bojaželjna mornarica mogla tvegati življenje in kri za domovino, kajti na kopnem so se že pripravljali, da sklenejo premirje.

Zato se obrne Tegetthoff dné 15. julija do ministerstva (pomorski odsek) in prosi novih ukazov, na kar dobi brzojavni odgovor.

„Benečansko še naše, naloga mornarice neizpremenjena.“

General-komanda iz Zadra mu pošlje 17. julija sledečo brzojavko: „Trdnjava na Visu brzojavlja: Vojna ladija pod angleško zastavo, vozeča proti severozahodu, se je prikazala, pregledovala otok, potem se vrnila proti jugovzhodu.“ — Vojaško poveljništvo iz Trsta je javilo: „Zveza z Benetkami le po morju mogoča, po brzojavu in železnici pretrgana, Cialdini se pomika od Mestre proti Trevisu brez ovir.“

Dné 18. julija ob 11. uri predpoldnem dobi iz otoka Visa sledeče brzojavke: „Devet vojnih ladij brez zastave se pelje do 20 milj proti otoku!“ — in pozneje: „Deset vojnih parobrodov se pelje v signalizovani smeri, francoska zastava 15 milj daleč.“

Te izjave priobči Tegetthoff takoj vojnemu ministerstvu in maršallajtnantu Ma-

rojčiču ter dostavi: „Ne menim, da mi je treba zaradi tega iti na jugovzhod — ker to bi utegnila biti le demonstracija italijanskih brodov, da bi naše ladije v stran izvabili, prosim pa, da mi vsekako naznanite vaše mnenje, kako se je brodovju v sličnih prilikah vesti. „Salamander“ spušča dosti vode in mora v Pulj nazaj.“

Omenjeni izjavi sledé hitro brzojavi: „Javljene ladije križajo na severo-zahodu — zastave skrile — jaz kličem k orožju.“

„Signalizovane ladije gredó proti Visu, 10 milj daleč, napad je gotov.“

„Komižo napadlo 12 brodov — sardinska zastava.“

Tegetthoff pošlje i to izjavo ministertvu in poveljništvu južne vojne s pristavkom: „Jaz ostanem pri prvem nazoru — prosim ukazov, ker je Vis daleč od onega kraja, kjer bo najbrže resni napad.“

Poveljniku na otokubrzojavi: „Prosim, naznanite kakovost ladij, da morem spoznati, če je napad na Vis le, da nas izvabi proč, ali če je glavna moč sovražnega brodovja ondu v bitki.“

Okolu 2. ure popoldne dobi glas iz Zadra: „Luka v Visu napadena“ in kmalu potem: „Pri Visu vroča strelba iz topov brez škode.“

Tudi to javi Tegetthoff ministerstvu in južni vojni ter dostavi: „Nadvojvoda Albreht je svoj čas v pogovoru imel brambo Dalmacije za malovažno, kar se zdi tudi na tem, da so vse čete iz nje bile odpoklicane. Opasno je torej na današnje poročilo z brodovjem odriniti, če ga razdelimo, je pa nevarno; menim, da nas hoté izvabiti v stran, da potem napadejo tržaško pomorje. Prosim naznanila, katera proga obrežja je pri sedanjih razmerah najvažnejša. Če se nakana sovražnikova ne obnese, da bi nas zapeljal razdeliti brodovje, skušal bo kmalu inace drugod.“

Bile so vam težke ure za Tegetthoffa. Ni mogel verjeti, kako bi sovražnik mogel z vso svojo močjo napasti tako malo važno trdnjavo.

Ob četrti uri 50 min. javi Zader: „Ob treh nepretrgana bitka iz topov pri Visu; baterija Schmid pokvarjena — molči.“ Ob jednom javi otok Hvar (Lesina): „Brzobjavna zveza z Visom pretrgana.“

Ob šesti uri 40 min. brzobjavi Tegetthoff general-komandi v Zader: „Na prva poročila iz Visa brzobjavil na Dunaj in v Gorico, da imam pošiljatev sovražnih ladij za zvi-

jačo, da bi naše ladijevje razdelili in potem tržaško obrežje napadli. Ker je Vis daleč od dozdevnega torišča, kjer bo napad, prosil sem ukazov, tembolj, ker je pravočasna pomoč brodovja težko mogoča. Do sedaj brez odgovora.“

Po deseti uri zvečer javi general-komanda iz Zadra: „Luko v Hvaru zasedli štirje sovražni čolni s topovi, brzojavna zveza z Visom že od štirih popoldne pretrgana.“ Brzojavni uradnik na Hvaru, pobegnivši na goro Grabje, poroča: „Ob sedmi uri zvečer je stalo na južni strani viške luke šest, na severni kakih štirinajst parnikov. Pred luko na Hvaru se vidi z brega parnik. Zdi se, da se Vis dobro drži. Vidi se nekaj požarov. Okoli sedme ure strelba prenehala. Sovražniki so vzeli uradnike v pristanu seboj.“ Optična postaja na Korčuli javi: „Ob 8. uri 35 minut zvečer: brodovje prav počasno proti severozahodu — naštel 19 ladij.“

Kontreadmiral brzojavi za tem vojnemu ministerstvu in južni armadi: „Prosim odgovora na moje brzojavke poslane na Dunaj in v Kodroipo ali pa mi povejte, do koga se naj obrnem!“ — V Zader pa brzojavi: „Iz Dunaja in Kodroipa nobenega odgovora — kake novice iz Hvara?“

Kmalu potem odgovori južna armada: „Brodovje naj ostane zbrano, da more vsaki napad na tržaško ali istrijsko Primorje odbiti.“ I to naznani Tegetthoff v Zader.

Dné 19. julija ob 9. uri 35 minut zjutraj dobi iz Zadra nastopno brzojavko: „Danes ob sedmih bitka pri Visu vnovič začela, močno strelbo iz topov slišijo celo na Hvaru. — Ob petih zjutraj zapustilo italijansko brodovje, 22 ladij, preliv pri Korčuli proti Hvaru. — Jeden sovražni parnik se pelje v smeri proti južnemu jugozapadu.“

Ob deseti uri 30 minut brzojavi Tegetthoff ministerstvu in južni vojni: „Ravnokar dobil vest iz Zadra, da se je vnovič začel boj ob sedmi uri pri Visu; 22 sovražnih brodov. Jaz z brodovjem odrinem, velim parniku „Stadium“, da prinese ukaze za nami. Prosim kmalu odgovora.“

Potem pokliče vse ladijevodje na krov svojega parnika in jim naznani svoj sklep, da napade sovraga pri Visu. Kratko in jedrnato razdeli splošne ukaze gledé bodoče bitke. Zadoščalo je malo besedij, kajti vsi so vedeli, v kakih razmerah najdejo nasprotnika in vedeli so tudi vsi, na kaki način se hoče vojskovodja boriti. Ladijevju

signalizuje: „Vse kotle zakuriti; kdor ima dosti para, naj odrine.“

Ob 10. uri 55 minut pride brzojavka iz Zadra: „Ravno prišla brzojavka iz Hvara pravi, da ima sovražnik na krovu čete za izkrcati, polastiti se hoče Hvara, pomaknil se je na zapadno stran Komiže.“

Navdušena naša mornarica se zbere v že prej določenem redu. Admiralska ladija je ostala do poldneva pred Fazano. Ob 11. uri 40 minut brzojavi Tegetthoff pristanskemu admiralatu v Pulj: „Z brodovjem odrinem, „Stadium“ ostane tu, da mi prinese ukaze od južne vojne in ministerstva. Prosim, pošljite mi vse brzojavke v Split. Parniki „Lucija“, „Trst“ in „Vulkan“ ostanejo na vašo razpolago za občevanje z mornarico. Po potrebi se lahko jeden parnik vporabi za prevažanje ranjencev.“

„Stadium“ se ustavi pod brijonsko trdnjavo in čaka do dveh popoldne na odgovor. Večina ladij je že odrinila, ko dobi Tegetthoff brzojavko: „Po najvišjem ukazu delajte po lastnem razsodku zaradi demonstracije pred Visom ne odrinite.“ *)

---

*) Originalni tekst: „Auf Allerhöchsten Befehl nach eigenem Ermessen handeln, wegen Demonstration nicht auslaufen.“

Z navdušenim veseljem sprejmó mornarji vseh naših brodov admiralsko ladijo, ki se združi z brodovjem ob polu 2. uri popoldne in se postavi na čelo. Z vseh krovov zadoné gromoviti hurá-klici in cesarska pesem.

Bil vam je velečasten pogled, ko odvihrajo z vso parno silo po penečem se valovju, v obliki podolgaste zagvozde: najnaprej sedem oklopníc z admiralsko ladijo na čelu, potem sedem lesenih fregat in korvet, potem deset čolnov s topovi.

Da čitatelj ložje spozna naše takratne moči na vodi, hočem v sledečem navesti bojni red in poveljništvo naše mornarice.

Vojskovodja: kontreadmiral Viljem pl. Tegetthoff, njegov pribočnik: fregatni ladijevodja Karol vitez Lindner, prideljenše: korvetni ladijevodja Ferdinand Attmayer, osebni pribočnik: Franjo baron Minutillo.

I. divizija.

Poveljnik: vojskovodja sam.

Fregata-oklopnica „Ferdinand Maks“, poveljnik Maks baron Sterneck*), je imela

* Makso baron Daublebski - Sterneck - Ehrensteinski je bil rojen 14. februvarija 1829 v Krastovici blizo Celovca. Potem, ko je zvršil pomorski kolegij, je l. 1847. vstopil

18 topov, 489 mož; fregata-oklopnica „Habsburg“, poveljnik Karol Faber, imela 18 topov, 478 mož; fregata-oklopnica „Cesar Maks“, poveljnik Gustav vitez Gröller, imela 30 topov, 386 mož; fregata-oklopnica „Princ Evgen“, poveljnik Alfred Barry, imela 30 topov, 386 mož; fregata-oklopnica „Don Juan d' Austria“, poveljnik Anton vitez Wipplinger, imela 28 topov, 386 mož; fregata-oklopnica „Drache“ (Zmaj), poveljnik Henrik vitez Moll, imela 26 topov, 343 mož; fregata-oklopnica

---

v mornarico. Kot Tegetthoffov prijatelj ima največje zasluge za razvoj in popolnitev avstrijske mornarice. V morski bitki pri Visu je tedanji kapitan Sterneck s svojo oklopnico „Ferdinand Maks“ največ pripomogel do slavne zmage Avstrije. Vsled tega je baron Sterneck postal vitez Marije Terezijinega reda. L. 1870. je bil imenovan poveljnikom morskega pristana v Pulji, l. 1872. pa za kontreadmirala. Spremljal je grofa Ivana Wilczeka na vožnji na Novajo zemljo v podporo avstrijsko-ogrske severne ekspedicije pod Payerjem in Weyprechtom. Od l. 1873.—1875. je bil poveljnik pomorskega oddelka v sredozemskem morji, potem poveljnik morskega arzenala v Pulji, l. 1883. je bil imenovan viceadmiralom, l. 1884. pomorskim poveljnikom in načelnikom pomorskega oddelka v vojaškem ministerstvu, l. 1888. pa admiralom.

Preminol je 6. decembra l. 1897. na Dunaji. Njegovo truplo se je prepeljalo v Pulj, kjer so ga pokopali v kapelici, katero je dal sezidati sam. Srce njegovo pa se je preneslo v rojstveni kraj Krastovico.

Rodovina Sterneckova je rodom iz Češkega; v Budejevicah so bili Daublebski veleodlična familija, ki je dobila l. 1620. za zasluge priimek pl. Sterneck. Pokojni Sterneck je torej Slovan!

„Salamander“, poveljnik Karol Kern, imela 26 topov, 343 mož; in parnik na kolesa „Cesarica Elizabeta“, poveljnik Tobija Oesterreicher, imela 6 topov, 166 mož.

II. divizija.

Poveljnik redovni ladijevodja
Anton pl. Petz.

Fregata „Kaiser“ (Cesar), poveljnik Ant. pl. Petz, je imela 92 topov, 904 moža; fregata „Novara“, poveljnik Erikof Klint, imela 51 topov, 538 mož; fregata „knez Feliks Schwarzenberg“, poveljnik Jurij Millosich, imela 46 topov, 547 mož; fregata „grof Radecki“, poveljnik Josip pl. Aurnhammer, imela 31 topov 398 mož; fregata „Adria“, poveljnik Adolf Daufalik, imela 31 topov, 398 mož; fregata „Donava“, poveljnik Maks Pitner, imela 31 topov, 398 mož; korveta „Nadvojvoda Friderik“, poveljnik Marko Florio, imela 22 topov, 294 mož; parnik na kolesa „Greif“, poveljnik Karol Kronowetter, imel 2 topova, 102 moža; lojdov parnik „Stadium“, poveljnik Viktor grof Wimpffen, imel 33 mož.

III. divizija.

Poveljnik fregatni ladijevodja
Ludovik Eberle.

Čoln-parnik „Hum“, poveljnik Ludovik Eberle, je imel 4 tope, 139 mož; čoln-parnik „Dalmat“, poveljnik Viljem plem. Wikede, imel 4 tope, 139 mož; čoln-parnik „Wall“, poveljnik Aleksander pl. Kielmanns-egge, imel 4 tope, 139 mož; čoln-parnik „Velebich“, poveljnik Viktor Herzfeld, imel 4 tope, 139 mož; čoln parnik „Reka“, poveljnik Adolf Nölting, imel 4 tope, 139 mož; čoln-parnik „Seehund“, poveljnik Viljem Calafatti, imel 4 tope, 139 mož; čoln-parnik „Streiter“, poveljnik Rudolf Ungewitter, 4 tope, 139 mož; skuner „Narenta“, poveljnik Franjo Spindler, imel 6 topov, 100 mož; skuner „Kerka“, poveljnik Gustav Masotti, imel 6 topov, 100 mož; parnik na kolesa „Andrej Hofer“, poveljnik Ulrik Lund, imel 4 tope, 109 mož; skupaj 27 brodov, nosečih 57.344 tonelat in so imele 532 topov, in 7871 mož.

Na poti po noči je poklical Tegetthoff še jedenkrat vse častnike na svojo ladijo in dal potrebnih ukazov tudi za slučaj svoje smrti, tako, da bi ne mogla nastati vsled take nesreče nikaka zmešnjava med našinci.

Preglejmo še na kratko italijansko moč. Poveljnik je bil: Admiral conte di Persano, pribočnik d' Amico: imel je 12 oklopnih, 14 lesenih fregat, 5 hitrih ladij in 3 ladije za prevažanje; nosile so 86.022 tonelat, imele 645 topov in 10.886 mornarjev. Vrh tega je bilo še za bitke deloma v Jadranskem, deloma v Sredozemskem morju 5 lesenih in 2 železna parnika z 98 topovi in 1759 možmi, 5 oboroženih s 14 topi in 696 možmi in 15 neoboroženih ladij. Laške moči v sledeči bitki so bile za polovico večje, posebno, če se upošteva, da so imele grozovite oklopnice in velikanske topove, naši so pa imeli splošno dosti manjše in slabše ladije in topove. Italijanska moč je bila z našo blizo v sledeči razmeri: 1 : 0·650.

Treba je, da omenimo zdaj nekoliko o Visu. Ta otok leži daleč na jugu pred dalmatinskim obrežjem in ima okoli 100 km^2 ; bil je v srednjem veku pod Benečani, v poznejših časih pod Angleži, katerim ga niti Francozi pod Napoleonom I. v začetku tega stoletja niso mogli ugrabiti. Iz angleške dobe je še bilo za vojske več trdnjavic*) — druge trdnjave je pa

*) trdnjava: Sv. Jurij, ter stolpi Robersson, Bentink in Wellington.

sezidala Avstrija, ki je dobila ta otok, ko so bili Napoleona I. pregnali s prestola, in sicer l. 1815.

Sledeče so pa bile otoške trdnjave:

I. Za brambo luke sv. Jurija:

- a) Trdnjava: Sv. Jurij, (55 *m* nad morjem), imela je 14 topov in 3 možnarje;
- b) baterija Mamula, (33 *m* visoka), 6 topov 1 možnar;
- c) stolp Robertson, (50 *m* visoko nad morjem), 1 top;
- d) baterija Župarina, (28 *m*), 4 tope;
- e) stolp Bentink (75 *m*), 7 topov;
- f) baterija Schmid 4 tope;
- g) stolp Wellington (190 *m*), 1 havbico, 5 možnarjev;
- h) v ozadju pristana baterija „Madonna“ (13 *m*), 8 topov.

II. Za brambo pristana v Komiži:

- a) Na severni strani pristana na bregu Magnaremi baterija Magnaremi (165*m*), 8 topov;
- b) na južni strani na holmu Perliču (253 *m*), 2 topa;
- c) na sedlu sv. Mihelja kot zaporo poti iz mesta Visa v Komižo „Maksova trdnjava“ s 4 topi.

III. Za brambo pristana Manega in Rude:

Baterija Nadpostranje (170 *m*), 6 topov.

IV. Na 270 *m* visokem hribu
sv. Kozma in Andreja — 8 topov.

Povrh so imeli še, da zabranijo so-
vražniku čete izkrcati, 8 topov na razpolago.
Na hribu sv. Kozma in Andreja so imeli
leseno strelnico s 40 možmi. Na hribu
Humu je bila optična postaja, otok Vis
je pa bil tudi z brzojavom zvezan z
Hvarom in ta z Dalmacijo.

Na Visu je bila sledeča posadka:

5 stotnij mornarske pehote	vkup	1200	mož,
2 stotniji pomorskih topničarjev		562	„
oddelek ženijcev		27	„
„ mornarjev		44	„
	vkup	<u>1833</u>	mož.

Od izkazane posadke je trebalo od-
vzeti 200 mož za poslužnike topov, 36 kot
pionirje in 14 za prenašanje ranjencev.
Preostajalo je torej za brambo proti iz-
krcanju le 950 mož. — Poveljnik otoka
in trdnjav je bil polkovnik baron Urs de
Margina; pod njim so služili major Hiltl
in stotnik Klier, pomorskih topničarjev,

in kot poveljnik pehote major Kratky, mornarske pehote.

Seveda bi bil otok Vis, jedenkrat v italijanskih rokah, dobro jamstvo še za vse večje koristi pri sklepanju miru. Toda ondu so plapolale habsburške zastave in branili so ga avstrijski junaki. Posadka je bila sicer skromna in topi so metali primeroma z laškimi ladijami le prelahke krogle, a nedostatke je nadomestila hrabrost — junaštvo.

Že 16. julija je došel šef generalnemu štabu laške mornarice, z imenom d' Amico, preoblečen, z majhno kupčijsko ladijo, spremljano po parniku „Messaggiere“ — kot ogleduh na otok. Ko se je podučil o legi naših trdnjav in njihovi moči ter poiskal pripravno torišče za izkrcaje, odšel je 17. julija nazaj in vse raztolmačil admiralu Persanu. Po tem je uravnal Persano svoje ukaze. Njegov podadmiral Vacca s tremi oklopniciami ima napasti utrdbe v pristanu v Komiži. S tem so menili prikriti kraj, kjer so hoteli izkrcati čete.

Na otoku je bilo še vse mirno, ko javijo ob sedmih zjutraj dné 18. julija straže na trdnjavi sv. Jurija, da se je na obzorju prikazalo vojno brodovje, vozeče se proti Visu. Bilo je laško brodovje v gori

navedeni moči. Ko pridejo blizo, jih prva obstreli baterija Magnaremi, katero hitro štiri fregate-oklopnice obsipajo z ognjem in železjem. Vroč boj nastane, ker dospejo še štiri lesene fregate in mečejo granate na trdnjavo, ta pa jim ne ostane odgovora dolžna, nego jih tako krepko prime, da se morajo po triurni strelbi pokvarjene odpeljati iz bližine nevarnih Avstrijcev. Baterije so trpele prav malo, posadka čisto nič.

V zatožbi Persana, ki je sledila njegovemu porazu pri Visu, rekli so vsi ladijevodje, da so bile trdnjave previsoko in zato da ni bilo pričakovanega uspeha.

Da bi našle boljše sreče drugod, odrinejo ladije proti severni obali nad trdnjavo sv. Jurija. Ta jih obstreli, a one brodiyo mirno naprej, pozneje se pa razvrsté v obsežnem polukrogu in začnejo grozovito streljati. 16 okloptic je metalo granate na majhno trdnjavo in njeno okolico. Ob štirih popoldne se razstrelí smodišnica v bateriji „Schmidt“; med ondašnjo posadko 40 mož je ostalo le 5 zdravih. Bučanje topov je bilo tako grozovito, da se je slišalo do Hvara, Zadra in celo do Trsta. Ob peti uri zvečer je morala trdnjava sv. Jurija obmolkniti.

Ta uspeh vzpodbudi sovražnike, da si hoté siloma priboriti vhod v lukó. Pa slabo se jim je obneslo. Baterija „Župarina“ je srečno vrgla granato skoz topovo lino v oklopnico „Formidabile“, — kjer se je razstrelila in naredila grozno nesrečo in zmešnjava. Tudi možnarji so metali s stolpa „Wellington“ bombe, in ko še jame baterija Madonna treskati v nje, obrnejo se ladije in se odmaknejo pred vhod nazaj. Ob šestih združijo vse oklopnice strelbo na stolp Wellington. Baterija Mamula ni mogla več streljati, torej so podpirali stolp le baterija Župarina in stolp Bentink. Sovražni napad je bil silovit — a vendar zastonj, ker utrdbe so bile previsoke in posadka se je branila do skrajne moči. V prvem mraku preneha sovražnik, pelje se nekaj milj na morje in se potem odmakne. To noč najdejo sovražniki brzojavno zvezo, jo dvignejo iz morskih tal in jo prerežejo. Na otoku sta še bili dve tretjini topov sposobni za strelbo; da bi mogli razstreljene topove podstavke le deloma popraviti, ni bilo niti misliti, kajti vsi rokodelci in večina otočanov so pobegnili z otoka na kopno, posadka pa je bila vsled neprestanega boja tako utrujena, da so ji morali dati počitka. Prihodnji dan

jim bo še tako ali tako prinesel preveč dela, skrbi in strahu, kako ubraniti otok pred takim navalom.

Ob zori 19. julija zapazijo laško brodogovje iz daleka prihajati, in še dve oklopnici povrh, izmed katerih jedna je bil mogočni „Affondatore“. Ko zamenjajo s trdnjavo sv. Jurija nekaj strellov, odrijejo vse oklopnice proti severozapadu. Samo lesene ladije nadaljujejo streljanje na sv. Jurija. To so našinci po noči zopet za silo popravili. Pridruži se jim še nekaj okloptic, ki strahovito treskajo v trdnjavo. Posebno so merile na glavno zalogo, kjer je bilo nad tisoč stotov smodnika. Po dolgi bitki hočejo štiri oklopnice prisiliti se v luko. Admiralska ladija „Re d' Italia“ strelja v tem na stolp Bentink in v baterijo Župarino, jedini utrdbi na zapadni strani. Tudi se posreči tem štirim oklopticam prodreti v pristan. Ustavijo se 600 korakov daleč od baterije Madonna. Ta je bila še jedina sposobna nadaljevati ogenj in braniti luko; kajti baterija Župarina ni mogla streljati tje, stolp Wellington pa s svojimi bombami proti okovanim velikanom ni mnogo opravil.

Lahi opisujejo ta napad v svojem bojnem poročilu sledeče: „Drugi dnevni napad

na trdnjavo sv. Jurija so odbijale baterije manj odločno kot prejšnji dan, vendar ko je hotel ladijevodja Saint Bon spraviti svojo ladijo „Formidabile“ v luko, so ga Avstrijci iz novih, prej nevidnih baterij hudo prijeli in primorali, svoje namene za ta čas opustiti. Podadmiralu Vacca se posreči, spraviti svoje tri fregate v luko in tako priskočiti „Formidabilu“ na pomoč. Pripeljal je brode „Principe de Carignano“, „Ancono“ in „Castelfidarda“ 200 metrov blizu trdnjave in s svojimi topovi avstrijske nadvladal. Pomisliti je treba, kako težavno je bilo kretanje naših ladij v tesni luki med vednim streljanjem avstrijskih topov.“

To pa nikakor ni res, da bi Lahi naše bili ustrahovali, nasprotno, morali so sami dobro gledati, kako rešijo svoje ladije, ker sedem topov jih je obstreljavalo nepretrgoma. — Oklopnica „Formidabile“, ki se je zasidrala, je **moral**a v naglici celo vse verige svojih sider odsekati in z izgubo sider kar prej odtegniti se premočni strelbi. — Lahi še pravijo v svoji izjavi, da je ta ladija izgubila precej mrtvecev in mnogo ranjencev. — Vojakov na družih krajih niso mogli izkrcati, ker so to preprečili naši vojaki.

Bližal se je večer. Laško brodovje se odtegne, ko dan poprej. — Prihodnjega dne je bilo pričakovati glavnega napada.

Skrbi polna noč je napočila otočanom. Vse je bilo odvisno od baterije „Madonna“. — Če jo razstrelé Italijani, je otok izgubljen. Pomislite samo nevarni položaj: V bateriji „Župarini“ je ostal samo jeden top nepoškodovan, v stolpu „Bentinku“ dva, v stolpu „Wellingtonu“ pet. Baterije v notranjem otoku bi pa le ob času izkrcanja mogle kaj pomagati. — Moštvo je bilo jako utrujeno; niso torej mogli popraviti razstreljenih trdnjav, kamo li topove lafete? — In čeprav so sovražniki izstrelili okolo 30 tisoč krogel, tudi najtežje vrste tristo funtov, še trdnjave niso primeroma preveč trpele, tudi posadka ne. Izgubila je le 24 mož mrtvih, ranjenih pa dva poročnika in 70 mož; tem več pa so bili poškodovani topovi, skoro dve tretjini vseh topovskih podstavkov je bilo razkosanih.

Napoči jutro 20. julija. Bilo je deževno in megleno vreme, ravno ugodno nasprotnikomvim nameram.

Trebalo jim je biti jako pozornim. — Namestni admiral Albini, zapovednik lesenim fregatam, imel bi izkrcanje izvršiti v

luki Manego. Toda zbog nevihte mu to ni bilo možno. Ob jednom je hotel poveljnik admiral Persano uničiti z glavno močjo okloptic vse baterije, braneče mesto Vis. — To je bila njihova glavna naloga, pa vse se jim je izjalovilo. Pri Stupiskem rtu sta zabranila dva topa izkrcanje, pri Stončici streljanje iz havbic s stolpa „Wellingtona“, pri Ključu je pa pomorski batalijon pod stotnikom Karolom Winterjem odvrnil tri čolne srdito nazaj.

Posadka je bila v groznem nemiru. V takem meglenem vremenu se je znabiti drugod sovražniku posrečilo izkrcati čete, ne da bi mu mogli braniti. Potem bi bila zastonj dvadnevna junaška bramba otoka in vsak daljši odpor. Poveljnik Ursini se odloči v takem slučaju umakniti se k strelnici na hrib sv. Kozma in ukaže vsem četam, katerim ni bilo ničesar braniti, odriniti tje. — Mučno stanje so imeli; hujša mimo smrtonosnih krogel sovražnikovih je bila megla, ki je težila vsem duha kot težke sanje. Vsak trenotek je prišlo kako poročilo o izkrcanju, katero je, najsi se je izkazalo kot neresnično, vendar vedno bolj razburjalo posadko.

Laški vojskovodja je ravnokar hotel z vojsko odnehati in odriniti domu, ko

pride neki italijanski parnik s celim batalijonom pehote, namenjene za izkrcaje. Poslali so jo admiralu Persanu iz Jakina prav v neugodnem času povse nepričakovano. Zdaj mu ni družega kazalo, kot svojo namero dokončati.

Po tolikošnem odporu, kakor so ga doživeli Italijani na celem 24 (morskih) milj dolgem obrežju otoka, sovražnik seveda niti slutil ni, kako maloštevilna posadka ga brani. Dosedaj je imel admiral Persano nad 2600 mož za izkrcaje, po novo prišlem batalijonu pa je bil preverjen, da je dovolj močan. Ukaže torej vsestranski napad, kateri bi moral biti otoku pri teh razmerah osodepoln. Oklopnice bi se morale vnovič razvrstiti pod baterijami, in Albini bi imel začeti spravljati 4000 mož na kopno.

Na otoku so že spoznali, da se sovražnik pripravlja na zadnji naval. — Vsi so hiteli na odločeno torišče pripravljeni na junaško smrt.

Zdaj, zdaj se vzdigne lahek vetrič, megle se razkropé, milo in zmagonosno zasije jutranje solnce, in braniteljem se odpre veličasten pogled. Ondu — iz severozapada šumi avstrijsko brodovje po pe-

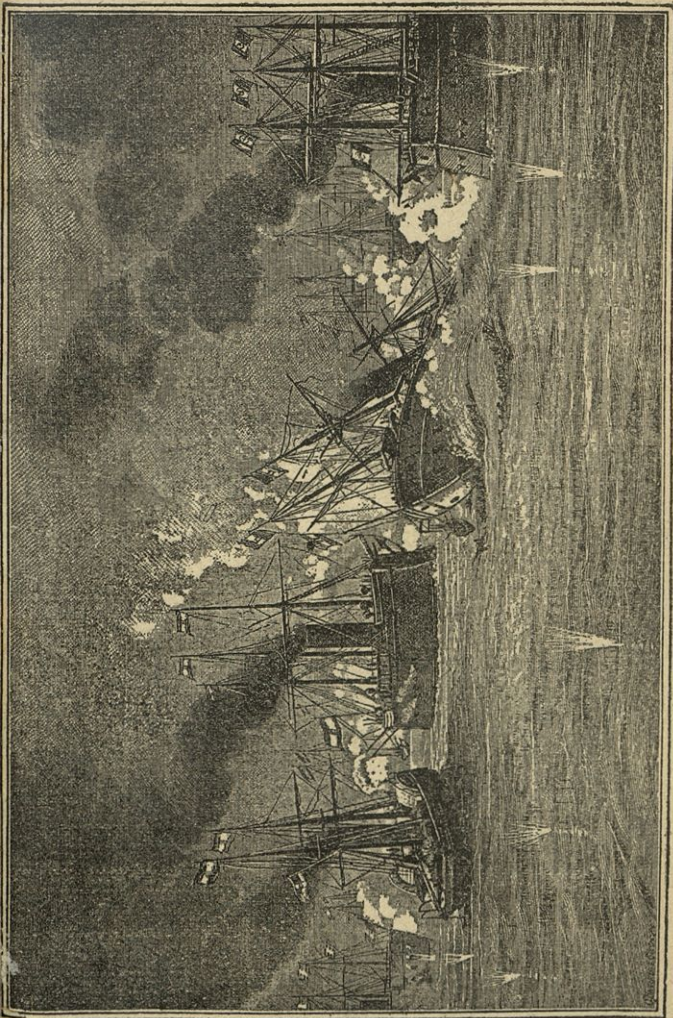
nečem se valovju proti otoku, otoku na pomoč, na čelu junaški Tegetthoff.

A tudi mogočne italijanske oklopnice hité od vseh strani in se zbirajo na severni strani otoka v bojni red. Njihova proga je značila cel železni, s topovi ukrepljeni jez pred otokom, kakor da bi si sovražnik ne dal več izdreti žrtve iz krempljev. —

Tudi admiral grof Persano zagleda skozi pretrgane megle prihod avstrijskih ladij, a zaničevalno zakliče: „Ecco i pescatori!“ — glejte ribiče! V Italiji so ga pozneje radi teh besed često grajali, če pa pomislimo, da je bilo njegovo brodovje mogočno, avstrijsko pa le revno in pičlo, lahko mu odpustimo ta izraz njegove ponosne samozavesti, sicer se ga je pozneje bridko kesal.

Hitro po deseti uri signalizuje naša admiralska ladija: „Ladije pripravite na boj! Razvrstitev v tri divizije v napadovalem kotu v sovražnika tresniti in ga potopiti.“ —

Tisočerni „urá!“ mu je odgovoril z vseh ladij. V nepredirljivi tišini so naši pričakovali povelja za prvi strel, a tudi posadka na otoku je gledala utripajočega srca, kak izid bo v tej nejednaki borbi. — Italijani so se razvrstili istotako v tri

Bitka pri Visu dné 20. julija l. 1866.

divizije; sprednji je zapovedoval pod-admiral Vacca, srednji grof Persano sam, a zadnji Ribotti. Persano se je preselil koj v začetku boja z admiralske ladije „Re d' Italia“ na močno okovano oklopnico „Affondatore“, pozabil je pa sneti na prvi admiralsko zastavo, zato mnogo laških ladijevodjev ni znalo, zakaj „Re d' Italia“ ne signalizuje čisto nič; za „Affondatorja“, ki je pa signalizoval na vse pretege, se jih je malo zmenilo. — Zdaj se zaprši v podobi zagvozde naše brodovje med italijansko vrsto in jo pretrga za tretjo ladijo. Počne se strahovita strelba; iz vseh postranskih topov so streljali hkrati, jeden prvih pade poveljnik „Novare“, Erik of Klint, granata ga je zadela in kar raznesla; druga žrtev je bil poveljnik ladije „Drache“, Henrik vitez Moll; njemu je padel po sovražni krogli razbiti brzovjav za stroje na glavo in mu jo prebil. Premnogo grozovitih dogodeb je bilo, a nihče ni izgubil poguma, kajti borba je že hrumela v polni divji jezi. Osrednje italijanske ladije „Re d' Italia“, „Palestro“ in „San Martino“ so se sprijele z našimi oklopnicami, pri tem se „Palestro“ vname, a tudi italijanska oklopnica „Maria Pia“, meneč, da hočejo

naši napasti tretjo laško divizijo lesenih ladij, jo hudo izkupi, ker je hotela naše odriniti. Kjer se le dá, streljajo naši z vsemi topi na jedne strani ladije pomerjeni na jedno torišče, da prebijejo sovražniku oklop, kar se jim mnogkrat obnese; cele luknje so jim izstrelili in krove razdrobili.

Posebno našo leseno, z verigami prepreženo fregato „Cesar“ so napadli sovražniki. — Bila je največja in mislili so, da je tudi Tegetthoff na nji.

Štiri oklopnice, med njimi strahoviti „Affondatore“, jo obkolijo in obsipajo s krogli, tudi „Cesar“ jim odgovarja z vsemi topovi. „Affondatorju“ se posreči vreči na „Cesarja“ iz bližine dve granati; prva razdrobi dva topa in rani njune poslužnike, druga pade med moštvo pri krmilu, tako, da trenotek ni bilo nobenega krmarja. Ta trenotek uporabi laška oklopnica „Re di Portogallo“ hoteč z železnim ovnom tresniti v našo ladijo. Izpodletelo ji je vsled urnega okreta „Cesarja“, kateri, ko ni imel drugega izhoda, trešči srčno sam, dasi je bil lesen, v zadnji ladijin del „Re di Portogallo“ in si tako prisili pot. — Pri tem izgubi jambor čez kljun ladije na pošev ležeč in bugsprit in drugi

jambor, kateri pade na dimnik in ga seveda zmečka.

Črni, gosti dim izpod kotljev se vleže v hipu čez ves krov liki gosta megla, in lahko bi zakrivil usodepolno zmešnjava. Da si osnaži krov vrvi in podrtih jamborjev, kateri bi se lahko vsak hip vneli, mora „Cesar“ zapustiti bojišče. Ko se odpravlja, izkuša opetovano „Affondatore“ treščiti vanj, a težko ranjena ladija ga trikrat s koncentrovano strelbo vseh postranskih topov zavrne, dá, celo vrteči železni stolp za topove mu razstrelji. Zdaj se odpelje „Cesar“ spremljan po naši korveti „Nadvojvoda Friderik“ počasno v Viško luko.

Gromonosni topovi ne prenehajo niti za trenutek rujoveti. Ladije obeh strank vozijo ves čas s polno paro in puhajo iz dimnikov goste megle dima v zrak in iz tega dima in dima smodnikovega zatemni celo solnce. Vse je bilo zavito v gosto dimovo meglo in težko bi se spoznal prijatelj od sovražnika, da niso imeli Italijani vseh brodov sivo pobarvanih. Tegetthoff treska s svojimi na vse, kar je sivega. Na višini divje borbe zapazi Tegetthoff veliko sivo steno laške oklopnice „Re d' Italia“ pred seboj in ukaže ladijinemu

poveljniku baronu Sternecku hitro nato s svojo ladijo s polno močjo vseh strojev treščiti z ovnom (železnim bodežem) v sovražnika, in takoj umakniti se. Velika zgradba zaškriplje in zastoka; moč treska je bila tolika, da sta se obe oklopnici spredaj dvignili. — Ko odskoči „Ferdinand Maks“, vidijo grozno razpoklino v nasprotnikovi ladiji skozi železo in les. — „Re d' Italia“ se nagne na stran in voda bruhne skozi grozno odprtino vanj.*) — Hkrati umolknejo grmeči topovi — in tisočerni „urá!“ se razlega po našem brodovju. Avstrijci sami gledajo osupnjeni na potapljačo se ladijo, pogreznila se je v kratkih trenutkih v globino, in ž njo vred vsa posadka in sicer 600 mož z 42 topovi. Umrli so pa junaški! Še med potapljanjem so streljali iz jamborov in s krova na našo ladijo in med oduševljenimi klici „Evviva l' Italia“ pogreznó se v večnost. Na torišču ponosnega broda je plavalo na površju vse polno raznih reči in mornarjev kričečih na vse grlo na pomoč. Ko hoče Tegetthoff nekatere, ki so poskakali s palube v vodo, rešiti v čolne,

---

*) Oven mu je prebil bok skozi 55 cm oklopa, dva metra trdega lesa ter mu razdrobil 16 štirijaških metrov površine.

preprečili so to italijanski častniki, kričeč na naše: „Lasciatelli andare in malora!“ (Pustite jih, naj poginejo!) — V trenutku, ko sta treščili ladiji vkup, skoči krmar Nikola Karkovič iz Hvara k robu krova in se polasti vkljub hudemu streljanju iz pušek sovražne zastave — trobojnice, katera bo še poznim potomcem naših mornarjev naznanjala o slavnih činih njihovih prednikov.

Tudi naša oklopnica „Elizabeta“ se približa, da reši ponesrečence, a sedaj šele zapazi, da so vsi ob nje krovu viseči čolničji prestreljeni, torej nerabljivi. — Rešitev je morala izostati, kajti od dveh strani prihrumé italijanske oklopnice, da vrnejo jednako „Ferdinandu Maksu“ milo za drago. „Elizabeta“ sama se težko ogne, tudi „Ferdinand Maks“ krene v stran, samo za las je manjkalo, in bile bi ga pohabile. Sovražni oklopnici pa bi skoro tresnili druga v drugo. Pri tem sta se peljali čez torišče, kjer so se borili njihovi rojaki s smrtjo, ne da bi se za nje zmenili.

Tudi oklopnica „Habsburg“ se je morala skozi trumo utapljajočih peljati. — Poldrugo uro je trajala grozna borba. Tegetthoff dá signal „zbrati se“. — Tudi sovražnik se postavlja vnovič v bojno vrsto. Njegovo pročelje pa je bilo zdaj

drugače obrnjeno, kajti naši so stali med njim in med rešenim otokom braneči ga in ob enem grozeči sovražniku, če bi ga še mikalo iztegniti pohlepne svoje roke po avstrijski deželi. Ta pa se ni upal vnovič napasti, najsi je bilo njegovo leseno brodovje: sedem fregat, štiri korvete in trije čolni s topovi ter pet drugih parnikov, popolnoma nepoškodovano. Tej diviziji je zapovedoval podadmiral Albini, pa prav slabo jo je vodil. V vsi bitki se je držala ta divizija jako oddaljena, četudi se ji je pridružila oklopnica „Terribile“ (Grozna), ki je pa svojemu žugajočemu imenu malo časti priborila. Streljala je pa divizija malo in iz velike daljave iz svojih štiristo topov, ter ni naredila nič škode.

Tegetthoff pa tudi ni maral svoje zmage vnovič zaigrati. Spoznal je pre-dobro svojo slabost. Šele na daljavo strela iz samokresa so imeli njegovi majhni topovi kako moč proti okovanim sovražnim orjakom, zato se je moral ogibati bitki iz daljine in sovražnika šele v bližini napadati. Ker pa njegovo raznolično brodovje ni moglo jednako hitro voziti, ni mu bilo mogoče za odmikajočim se sovražnikom s celim brodovjem pritiskati in ga preganjati.

Umolknejo torej polagoma zadnji streli, katere so pošiljali iz začetka silovito v odhajajočega sovražnika.

Med tem se je razširjal požar na italijanski oklopnici „Palestro“ bolj in bolj. Morala je zapustiti bojišče. Druge italijanske ladije hoté spremiti jo ter se tako i one oddaljšajo v slični smeri proti severozapadu. — Zapustile so bojišče. — Dve uri po bitki križa Tegetthoff po bojišči še zmiraj pripravljen na boj in opazuje laško brodovje. Nakrat sikne izmed nasprotnega ladijevja mogočni plameniti stolp proti nebu — zasliši se tresk — laška oklopnica „Palestro“ je zletela v zrak. Na naših brodih zavriskajo vnovič mornarji. S „Palestrom“ je končal jeden Tegetthoffa vrednih nasprotnikov, katerega spomin je admiral visoko čislal in ga često imenoval kot uzor zvestega služabnika domovine. Bil je to poveljnik na „Palestru“, fregatni ladijevodja Capellini. Svoj brod je po junaški bitki srečno spravil z bojišča in se trudil obupno, da omeji ogenj — plamen se je bližal že smodnišnicam. Njegov predstojnik, podadmiral Vacca, mu je ukazal strogo, naj reši sebe in posadko ter zapusti tako ali tako izgubljeno ladijo. Capellini pa je

odgovoril: „Kdor hoče iti, naj gré; jaz ostanem!“ Tak vzgled navduši i njegove. Le ranjence in bolnike so prepeljali, 230 mož pa je ostalo pri poveljniku, ter delalo na vse kriplje proti plamenu, dokler jih ni zadela usoda lepe oklopnice.*)

Sicer niso bili vsi laški poveljniki take vrste, kakor oni na „Palestru“ — in nekateri, kot podadmiral Albini, še svoje dolžnosti storili niso. To pa ne more kratiti Tegetthoffove slave. Vsaj je nadvladal tudi cele može: admirala Vacca, ladijevodje Faa di Bruno, Rabotti-ja in Capellini-ja, in zavrnil sovražnika z ogromno škodo.

Tegetthoff še čaka kaki dve uri na bojišču, dokler ne izginejo zadnje laške ladije na obzorju. Potem odrinejo vsi v luko. Ondu najdejo „Cesarja“ močno poškodovanega; imel je 22 mrtvih in 82 ranjenih; ostale ladije so imele vse vkup le 11 mrtvih in 42 ranjenih. — Izgube niso bile torej posebno velike, a naloga je bila rešena, otok otet.

Še nikdar se ni priborila kaka zmaga na morju s tako nejednakimi močmi, in

---

*) Da prikipi nezgoda italijanskega admirala do vrhunca, potopi se mu kmalu po prihodu v Jakin najmočnejša oklopnica „Affondatore“; ker je bilo viharno morje, je zajela vodo in utonila. Posrečilo se je šele 25. oktobra 1866. l. italijanskemu inženirju Mardea dvigniti jo.

vendar tako bleščeča in tako odločilne, daleč sezajoče politične vrednosti za očetnjavo, kakor dné 20. julija pred Visom. Avstrija je zavriskala svojemu junaku, postal je nakrat ponos in dika svojim rojakom.

Kmalu po bitki odpošlje Tegetthoff hitrovoznega „Stadiuma“ v Split s sledečo brzovjavko do Nj. Veličanstva cesarja:

„Danes predpoldnem zadel pred Visom sovražno brodovje, 23 ladij močno, med njimi „Affondatorja“ in 11 drugih oklopníc. V bitki „Ferdinand Maks“ potopil veliko sovražno fregato-oklopnico, druga sovražna oklopnica se je raznesla. Od obeh ni se dalo nobene rešiti. Redovna ladija „Cesar“, obkoljena po štirih sovražnih oklopnícah, je v jedno tresnila in vse odrinila; izgubila prednji jambor in kljun . . . (tukaj sledé izgube) . . . Ranjeni na „Cesarju“ večinoma po kroglah iz pušek potopivše se fregate. — Škode, izvzemši na „Cesarju“, majhne. Brodovje popolnoma sposobno za boj, moštvo navdušeno. — Po dveurni borbi sovražnik pregnan, Vis otet. Včeraj so štiri sovražne oklopnice pritisnile v Vis; dobra strelba baterij jih je pregnala iz luke potem, ko so sovražniki streljali na lojdov parnik „Egitto“. — Njegov poveljnik Stretti, po-

ročnik redovne ladije, je pravočasno dal ladijo potopiti, da je sovražniki niso mogli odpeljati. Trikratno izkrcaje pri Komiži je posadka odločno zavrnila.“ —

Že ob 2. uri popoldne prinese lojdvov parnik „Venezia“ sledečo cesarjevo brzojavko do Tegetthoffa: „Imenujem Vas za viceadmirala. Častnikom in moštvu Moje hrabre mornarice Mojo zahvalo. Pričakujem Vaših nasvetov za odlikovanja.“

Ta zmaga je zopet navdušila otožno Avstrijo, ki je skoro že obupala zbog prevelikih izgub pred Kraljevim gradcem. Ta otožnost je tudi zatemnila slavo pri Kustoci; sedaj pa je Avstrijo osvetlila zmaga pri Visu, ter ohrabrila vesoljno domovino. Vsi kulturni narodi, dà, celo poraženi sovražniki so občudovali mlado avstrijsko mornarico in njene hrabre voditelje — in častniki in moštvo, kolikor so jih mogli rešiti iz žrela, v katerem je utonil „Re d' Italia“, so pripovedovali v domovini, da si ni mogoče misliti bolj moško-junaškega vojskovodje mimo Tegetthoffa, stoječega na krovu svoje ladije s svojim štabom, in mirno pa bistro gledajočega v rjovenje smrtonosne borbe.

Od vseh strani so mu dohajali laskavi izrazi občudovanja, toda malo čestitk je

tako ugajalo Tegetthoffovemu srcu, ko ona, katero mu je poslal njegov bivši zapovednik in učitelj cesar Maksimilijan iz Mehike. Pismo slove tako:

„Chapultepec, 24. avgusta 1866.

Dragi kontreadmiral baron Tegetthoff!

Slavna zmaga, katero ste priborili nad močnejšo, že dobro v pomorskih vedah izučeno in hrabro mornarico, napolnila je moje srce s čistim veseljem. Ko sem izročil usodo tako drage mi mornarice v druge roke, in se odrekel nalogi, da storim svojo domovino tam mogočno in veliko, kjer se odločajo usode visoko stremečih narodov, gledal sem nadepolno na Vas in mlajši zarod častnikov in moštva, katere sem ponosno videl pod svojim vodstvom rasti in se razvijati. Vznesenega sem se čutil, doznavši, da zapustim v Jadranskem morju jedro ladijevja, kateremu je nadahnil za štab izučenih in junaških častnikov ter hrabrega moštva vojaškega duha. Najsi me je zvodila previdnost na druga pota, vendar mi gorí še v srcu sveti ogenj za pomorsko slavo, in lep in vesel dan mi je bil, ko sem videl, kako se je junaška mornarica, kateri sem vse mlade moči posvetil, s krvavim peresom v po-

morsko zgodovino vpisala; kajti z zmago pri Visu je stopila Vaša mornarica v vrsto onih, katerih zastava je znamenje slave, Vaše ime pa v vrsto pomorskih junakov na veke.

Pošljem Vam, častnikom in mornarjem pristrčne čestitke in Vam podarim za spomin na svojega admirala in prijatelja v znak občudovanja veliki križec mojega guadeloupe-reda.

podpisal: Maksimilijan.“

Umevno je, da so Tegetthoffa od sedaj oboževali vsi naši mornarji. Tudi v merodajnih krogih so bili sedaj prepričani, kako prepotrebna je mornarica Avstriji, odkar je Tegetthoff njeno korist tako vspešno dokazal. To splošno čustvo izrazil je tudi nadvojvoda Albreht, kateremu je bila mornarica za vojske taktično podrejena, v sledečem stavku v pohvalnem pismu do njenega poveljnika: „Naj bi se cesarska mornarica po blagohotni skrbi našega najvišjega vojnega gospoda in požrtvovalni pripomoči hvaležne domovine in v plemenitem tekmovanju in tovarišiji z vojsko na kopnem približala lepi bodočnosti in doživela oni hitri in močni razvoj, ki se ne dá le doseči, ampak

je tudi potreben, da brani Avstrija moč in varnost na morju in da štiti narodno-gospodarstvene koristi cele države.“

Dočim je Avstrija z našim vladarjem vred svojega pomorskega vojskovodjo častila na vse mogoče načine, dobil je namreč še komandêrski križ reda Marije Terezije, kričala je cela Italija, ko izvé sramotni poraz pri Visu, nad nezmožnim svojim admiralom, ter zahtevala, naj se strahopetnež odstavi ter zatoži, češ, admiral, ki se boji sovražniku pokazati čelo, marveč se skrije sovražnim kroglam za železne oklope, ni vreden občnega zupanja in zasluži strogo kazen.

Na splošno zahtevo se prične pravda proti admiralu Persanu. Po končani razpravi so ga dné 15. aprila 1867. l. obsodili in sramotno degradovali.*)

Tukaj še hočemo opomniti, da so naše padle mornarje pokopali dné 21. julija na Viškem pokopališču. Njih imena so udolbena na ondotnem grobnem spomeniku, katerega so jim postavili naši hvalježni mornarji.

---

*) Karlo Pellione grof Persano, rojen 11. marca 1806. l. v Vercelli, bil od marca do decembra 1862. leta minister italijanske mornarice, 1866. l. poveljnik; umrl 28. junija l. 1883. v Turinu.

VI. Tegetthoff državnik in preosnovatelj.

V septembru se je cesarsko brodovje razorožilo. Tegetthoff se zopet vrne k mirovnim nalogam, katere je jednako mojstersko izvrševal liki bojne.

Najprej ga pošlje cesar, da prouči pomorske naprave v najmočnejših državah na morju: na Angleško, v Severno Ameriko in na Francozko. Povsodi ga vsprejmó prijazno in odlično. Z bistrim očesom opazuje vse naredbe in jih izkuša v primeri na naše okoliščine uporabiti za domovino.

Proučeval pa ni samo mornarsko-tehničnih zadev, ampak tudi druge državne ustanove je skrbno preiskoval in postal tako še sposobnejši za vsakojako službo v domovini.

Po večmesečnem delu na Angleškem in v Severni Ameriki ga pokliče od sličnega posla na Francozkem brzojavni ukaz kar najhitreje domu.

Cesar Maksimilijan je postal žrtev izgubljene stvari v Mehiki. Sebični prijatelji so ga nezvesto zapustili in tako je stal osamljen sredi upornega ljudstva. Prelil je svojo kri na tuji zemlji, kateri je hotel pripraviti mir, blagostan in prosveto.

Viceadmiral Tegetthoff dobi nalogo, naj dobi od upornikov mrtvo truplo cesarskega princa ter je pripelje domu v grob njegovih očetov.

S težkim srcem se pelje Tegetthoff čez ocean. Dospevši v Mehiko, mora se dosti mesecev mučiti, preden doseže svoj namen. Uporni mogočniki, ravnokar na krmilu v večno nemirni domovini Aztekov, so hoteli še mrtve cesarjeve ostanke izkoristiti po svoji polindijanski nravi za politične svrhe. — Trebalo je Tegetthoffu dokaj ustrajne žilavosti in potrpežljivosti, da ni prišel praznih rok domu. Ljudovlada mu ni hotela izročiti mrliča. Nadejala se je, da s tem prisili Avstrijo k političnemu koraku, naj bi jo namreč uradno pripoznala i naša država za postavno vlado. Toda Tegetthoff je precej spoznal sovražno namero in privolivši jim le nekatere neznatne terjatve, dobil po dolgem čakanju odličnega mrliča.

Fregata „Novara“, kateri ga je nadvojvoda še le pred štirimi leti imenoval za poveljnika, prinesla je zdaj Tegetthoffa z mrtvim pokroviteljem na domača tla.

Cesar pa nagradi ta mirovni uspeh Tegetthoffu s sledečim, izredno pohvalnim lastnoročnim pismom:

„Opravili ste težko nalogo v Mehiki z ravno toliko spretnostjo, kolikor z osebno požrtvovalnostjo. Izrečem Vam s tem Svojo in Svoje obitelji zahvalo in Vam podelim ob jednom, pripoznavši Vaše vsekdar izborne usluge, veliki križ Svojega Leopoldovega reda.“

Komaj prišedši domu, začne Tegetthoff vnovič z vso vnemo in močjo delovati na korist mornarice.

Med tem je bil tudi imenovan za člana gosposke zbornice.

Njegovo Veličanstvo ga imenuje za šefa v pomorskem odseku vojnega ministerstva. Ondu je imel priliko pokazati svoje znanosti v državniškem in strokovnjaškem oziru. — Z redko delavnostjo se je lotil preosnov ne samo na veliko, ampak tudi na drobno. Kakor pred Visom, zadel je tudi tukaj zmirom pravo. On ni poskušal in več let premišljal, njegovo

primerjajoče opazovanje se mu je v vseh posameznih področjih razsodbe utrjevalo in dozorevalo. V kratkem času dovrši hitro in točno obširna dela, ki so veselo iznenadila vso mornarico.

Najsi sta bili pomorska pehota in topničarstvo, kakor ju je bil našel Tegethoff, povse sposobni, njuni častniki in moštvo bili so vendar-le sploh na kopnem izvežbani, torej ne pravi mornarji. Admiral je te čete razpustil in mesto njih ustanovil mornarsko četo (Matrosen-Corps). Iz te čete, ki je bila pred vsem mornarski izvežbana, se je izcimila potem mornarica in izvežbala ljudi za različne poslužnike pri strojih, topovih, v zalogah i. t. d.

Upeljal je tudi šolske ladije. Osnovo pomorskih častnikov je predrugačil, delokrog pomorskih uradnikov določil. Ravno tako je tudi mnogo reči predrugačil pri pomorski akademiji.

V poslopju, katero je dal sezidati v Pulju za akademijo, združil je ob enem zvezdarnico, knjigarnico ter zbirko vseh mornarskih priprav; tako je združil vse, kar je potrebnega za višjo omiko pomorskih častnikov.

Nadalje je odločil, da morajo vsako leto iti učenci, ki so izvršili akademijo,

na dolgo morsko pot, da se praktiški priučé službi na ladiji.

Tudi posamezne častnike, inženirje, uradnike in profesorje je pošiljal vsako leto v inozemstvo, da se podučijo o tujih napravah.

Sestavil je tudi proračun za vsakoletne potrebščine mornarice, opirajoč se pri tem na politične potrebe in gmotne razmere.

Sredi orjaškega delovanja zasači admirala zavratna bolezen. Prvokrat v svojem življenju ni bil Tegetthoff dosti previden, ker zdravil se je prenemarno. Če bi bil spoznal skromni mož vso svojo vrednost in vedel za žalost, katero bo povzročila njegova izguba, gotovo bi bil z delom prenehal ter si privoščil časa, ozdraviti in ohraniti se domovini. Vnela so se mu pljuča.

Naznanilu o njegovi bolezni je sledilo hitro najžalostnejše, kar je moglo priti, vest o njegovi smrti. Na veliki petek, dne 7. aprila 1871. l., je preminol Tegetthoff. Vsa širna Avstrija je zaplakala ob toliki izgubi. Pri njegovi krsti so se zbrali najvišji gospodje. — Zmagovalec pri Kustoci, nadvojvoda Albreht, je tam klečal in se razjokal, ravno tako najvišji dvornik, knez

Hohenlohe. Cesar je bil takrat v Meranu; ob prežalostni vesti se mu je milo storilo; poslal je generalnega pribočnika grofa Bellegarde na Dunaj, naj sorodnikom umrlega izreče srčno cesarjevo sožalje na toliki izgubi. Ob jednom je ukazal cesar, naj se pokojni pokoplje s slično slovesnostjo kot kak samostalen vojskovodja in sicer na cesarske zasebne stroške. — Tej velikodušni novici je še sledila brzojavka, naj gre sprevod skoz cesarski grad; tista pot je sicer vsem drugim mrtvaškim sprevodom prepovedana. K pogrebu so se pripeljale mornarske čete iz Pulja in Trsta, pa tudi dunajsko občinstvo se je udeležilo te žalostne slovesnosti v velikanskem številu. Na stotisoče je brojila množica, ki je stala ob cestah, koder je imel priti sprevod. Samo prihod spremljajočih čet je trajal dve uri. K sprevodu so pa prišli razven čet tudi generali in častniki vsake vrste, predstojniki vseh uradov, deputacije mornarjev in občin iz Reke, Dalmacije in Istre, i. dr.

Vsem se je brala žalost z obraza. — Najlepše je odmevala splošna žalost v cesarskem ukazu do mornarice z dné nesrečne smrti:

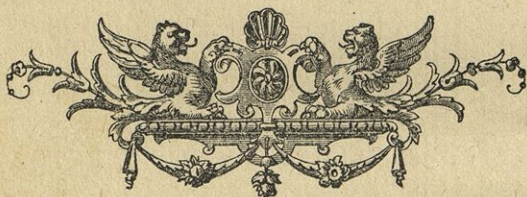
„Jaz sem izgubil v rajnem zvesto-
 udanega, dokaj požrtvovalnega služabnika,
 država jednega najodličnejših mož, mor-
 narica svojega junaka, ki jo je privedel do
 zmage in slave; njegovo ime je nerazdruž-
 ljivo s slavnimi njegovimi čini; njegove
 zmage pa spadajo k najlepšim listom vojne
 zgodovine.

Z menoj vred se bo mornarica rajnega
 poveljnika večno in hvaležno spominjala
 in časten ostane vedno njegov spomin.“

Če pregledamo Tegetthoffovo živ-
 ljenje, moramo občudovati njegove vrline,
 v katerih se nam kaže ne le kot vojak
 ampak tudi kot človek. Viljem pl. Tegetthoff
 je bil vzoren mož. Nobena mati
 bi si ne mogla želeli pokornejšega, noben
 oče boljšega in pridnejšega sina, noben
 višji previdnejšega in zvestejšega pod-
 ložnika, nobena ladija skrbnejšega in
 nobena vojna hrabrejšega poveljnika, no-
 beden cesar odkritosrčnejšega služabnika,
 kot je bil Tegetthoff. — V večni spomin za
 toliko dičnih njegovih lastnostij postavili
 so mu tudi tri spomenike: na Dunaju, v
 Pulju in v Mariboru.

Prezgodaj — še-le v 44. letu svoje dobe, je zapustil drago domovino, preselivši se na drugi svet. Cesar in očetnjava sta upala še mnogo od njega, a neizprosna smrt je uničila vse. Njegovi izgledi so nam v vspeh, saj so svetli in tako bliščeči, da morajo vsakega navdušiti, da jih posnema.

KAZALO.

Prvo poglavje:	Stran
I. Mladost	5
Drugo poglavje:	
II. V vojaškem stanu	13
Tretje poglavje:	
III. V bitki pri Helgolandu	34
Četrto poglavje:	
IV. Vojska l. 1866. na kopnem	45
Peto poglavje:	
V. Vojska na morju	50
Šesto poglavje:	
VI. Tegetthoff državnik in pre- osnovatelj	95

V založbi
ANTON TURK-A

knjigarja v Ljubljani, Dunajska cesta št. 5

se dobivajo sledeče knjige:

- Burska vojska**, 92 strani. S podobami. Cena 60 vin.
Princ Evgenij Savojski, slavni junak in vojskovodja avstrijski, 78 strani. Cena 48 vin.
Andrej Hofer, junaški vodja Tirolcev leta 1809. III. pre-narejeni in pomnoženi natisek. Cena 40 vin.
Podadmiral V. pl. Tegetthoff, zgodovinska povest, 104 strani. S podobami. Cena 40 vin.
Marjetica. Idila. Spisal A. Koder, 246 str. Cena 1 Krona.
Materina žrtev. Pripovedka iz Dalmacije. Cena 1 Krona.
Gozdovnik. Spisal H. Majar. I. del 1 Krona, II. del 80 vin.
Beneška vedeževalka ali prokletstvo in blagoslov. 65 strani. Cena 40 vin.
Mrtvi gostač. Cena 40 vin.
Ciganova osveta. 65 strani. Cena 40 vin.
Hedvika, banditova nevesta. 78 strani. Cena 40 vin.
Cvetina borograjska. S podobami. 128 str. Cena 80 vin.
Slovenski šaljivec. Spisal Silv. Košutnik. Cena 80 vin.
Godčevski katekizem. 64 strani. Cena 40 vin.
Srečolovec. Spisal H. Majar, 84 strani. Cena 40 vin.
Pravljice. Spisal H. Majar, 84 strani. Cena 40 vin.
Cvetke. Spisal H. Majar, 72 strani. Cena 40 vin.
Štiri povesti. 82 strani. Cena 40 vin.
Sveta noč. Spisal R. Vrabl, 56 strani. Cena 30 vin.
Sv. Notburga, pomočnica v vsakovrstnih potrebah in popis življenja svete Heme, kneginje slovenske, 56 strani. Cena 36 vin.
Božja pot Matere božje na Blejskem jezeru. 32 str. Cena 24 vin.
Ave Marija. S podobami. Cena 20 vin.

 Nove krasne razglednice, kolorirane, „Narodna gorenjska noša“, kom. 10 h; razprodajalcem v večjih množinah znatno ceneje.

Prva in največja zaloga raznih slovenskih in nemških razglednic Ljubljane, kakor tudi družih slovenskih krajev.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000420766

